

СЛОВО

Српски културно информативни центар Спона у Републици Северној Македонији

Ђурђица Дашић

Славећи уметност, постојимо

ИЗБЛИЗА

Татјана Фоњга
Чемерикић

МОЗАИК

Манастир Лешок
без Кнеза Лазара

ЗАПИС

Горка искуства
из Косовског
поморавља

Милутин Станчић

Доба је ново, а
навике старе.
Призма сатире
превазилази време
и наше оквире. За
сатиrom и нема
потребе.

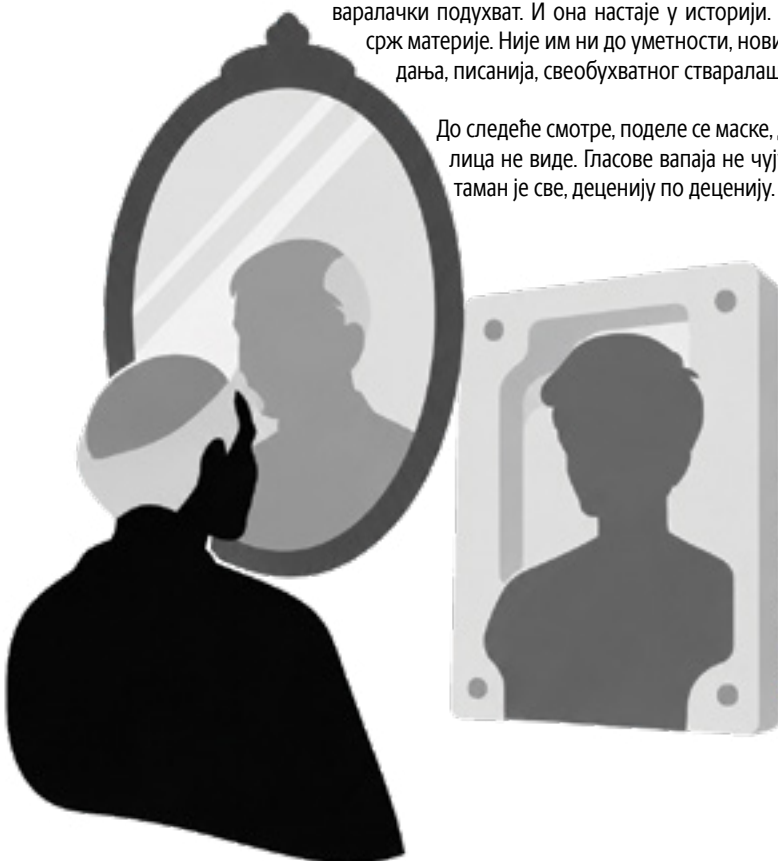
Огледи стари, калупи нови

Посматрајући све наше поновљене догађаје, празнике, скупове, поводе - са ловорикама или без њих, са венцима, и(ли) без; маршруте задате, скрајнуте, познате и непознате, спознајемо да слепилу одани остајемо - верно.

Упорности нам не мањка. Врtimo се у круг, смејемо се и смањујемо. Одани вребају, чекају и упиру прстом, да им се „парохија“ не угрози. Вагају да ли припадате њима, или сте прецртани, јер су само они дани и изабрани да буду представници рода. А нас; све мање и мање.

Форму задовоље свакако. Није њима ни до бројки, ни до положаја, до културе понајмање. Јер, култура је стваралачки подухват. И она настаје у историји. До у срж материје. Није им ни до уметности, нових издања, писанија, свеобухватног стваралаштва.

До следеће смотре, поделе се маске, да се лица не виде. Гласове вапаја не чују, потаман је све, деценију по деценију.

Предстоје нови „скупови“, и прошли су неки стари. „Окуп“ до Окупа. Крај спомен меморијала, те установа културе, активирају се, анимирају, сликају се и разиђу. До нових. Вечите „теме над темама“ се заобилазе. Примат је основна парадигма.

Таква је српска свакодневица и реалност у Македонији, годинама. С краја 20. и почетком 21. века, рекло би се, иста слика. Године не стоје, потрошено време - цури, а утисци остају - исти.

Позне су године. Слика иста. Тона нема. У слободном паду, гравитацијом олаком. Речи сувишне. Пречице утабане, ђонови излизани. Као и образ. „Прича“ о „јединству“, напретку, и благодану, отрцана је. Али је „у игри“, шпил карата се врти. Од лажи не види јој се лице. Све тањи тас, и бројке неумитне.

Истина никада и није била њихова интересна сфера. Вечито лебди тамни облак, радијација са светлописа избија, не може се сакрити, испразним речима, бескорисног битисања, крепе један другог том празнином.

Са све фамозним асоцијацијама на појединаца и вајним бројним регионалним одборима. Неким, само њима знаним, кровним организацијама.

Мноштво гласова се удвостручује. На све стране нашег времена. Стихови песника нас крепе. Свако је у свима, и сви су у свакоме. И можда смо сви криви за све: и добро и зло одјекују космосом. Устројство нашег поретка наказност пружа. Остајемо пуни наде у безнађу.

„Размишљање једног обичног српског вола“ зборио је (Домановић), а ми додајемо - време се мења, а волови стоје.

Доба је ново, а навике старе. Призма сатире превазилази време и наше оквире. За сатиrom и нема потребе.

Записана је само реалност.

ИМПРЕСУМ:

СЛОВО издаје: Српски културно информативни центар СПОНА | **Адреса:** Кирила и Методија бр.30, 1000 Скопље.
Жиро рачуни: 200003362578033 Стопанска банка АД Скопје | **Донаторски:** 200003382648497 Стопанска банка АД Скопје
www.srbi.org.mk **spona.srbi@gmail.com**

Главни уредник: Милутин Станчић | **Графички уредник и дизајн:** Мишко Петковски | **Лектура:** Александра Младеновић
Редакција: Горана Јовановски Јуруковски, Радован Милковски, Теодора Цветковић

Штампа: ПОЛИЕСТЕРДЕЈ ДООЕЛ, Визбегово, ул. 1552 бр. 10, 1000 Скопје | **Тираж:** 1000 | **Датум штампања:** 05. 10. 2026.

Пројекат потпомогнут суфинансирањем Министарства спољних послова Србије - Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону

Изложба Бора Рудића

У четвртак 1. октобра у МКЦ-у је отворена изложба фотографа Бора Рудића, под називом „Левитација“.

LE VITATION

КО СМО МИ? ШТА СМО? КУДА ИДЕМО?

Левитација на овој изложби није физичко, већ метафизичко стање. Она не говори о материјалном свету, свету тежине и отпора; то је прича о нашем духовном свету, о нашем путовању од плаветни-ла дубина до хоризонта другачије, људскије будућности. Левитација је континуирана еволуција, усмерена ка промени и сталном уздизању људског бића ка тим, новим хоризонтима.

Први део изложбе је наше порекло или КО СМО МИ? То је наше колективно сећање — сећање на наше почетке, сећање на воду.

Други део је наша садашњост, материјално биће или ШТА СМО МИ? Златно-окер боја ових фотографија је боја земље и прашине. То је визуелна парабола наше пролазности и промена кроз урбани простор, празне улице и архитектонске сенке. Путовање се овде не зауставља; процес се наставља.

Трећи део изложбе назван КУДА ИДЕМО? приказан је на једној фотографији. Нема воде, нема материјалног света, али, нема ни краја. Само хоризонт наде са безброј могућности за промену — близак и пун живота. То је еволуција без краја.

Изложба траје до 13. октобра 2026.

О перу Владике Давида

Наднационална димензија православно-теологије у преводу са македонског и грчког на српски језик.

Спона вас позива 15. октобра у Салон 19:19, КИЦ у Скопљу, на представљање књига:

„Уметност и Откровење“ и „Изван граница“ (размишљања о личности и систему),

Епископа дремвитског Давида.

О књигама ће говорити Данијела Марковић, теолошкиња са Института за студије културе и хришћанства из Београда.

Одломке из књига, чији је издавач Библос, говориће Никола Здравковић. На крају програма предвиђен је простор за дискусију и дружење, а амбијент ће употпунити пијанисткиња Јанинка Невчева која ће изводити дела Сергеја Рахманинова.

Улаз је бесплатан. Добродошли.

Роман Дилбер Тутта Јоргушева Леле Марковић — слика живота у Призрену на дар публици у Тетову

На изузетно посећеном представљању романа Леле Марковић својеврсне слике из живота у Призрену — дела Дилбер Тутта Јоргушева у сали Музеја у Тетову, здању Дома Армије, које су организовали Удружење Срба и Македонаца КУД Бранко Чајка и Српски културно информативни центар СПОНА, потврђено је интересовање читалаца за књигу која плени оригиналношћу описа биографске слике чувене призренске лепотице, Султане Петровић - Дилбер Тутте Јоргушове, рођене у Призрену крајем 19. века и опеване у песми „Разболе се

Дилбер Тутта“ (Болна лежи Дилбер Тутта).

На представљању дела у Тетову, 24. септембра, у име домаћина, присутнима је добродошлицу пожелела председница Удружења Срба и Македонаца КУД Бранко Чајка - Соња Андонов. А, поздравном речи, на добродошлицу је узвратио Бојан Бабић, в.д. директора Центра уметности у Призрену. О ауторки и књизи говорио је Милутин Станчић, програмски директор Српског културног центра СПОНА. Лела Марковић је озарила

публику поздравном песмом: „Призренска галаксија“ и открила стваралачки пут овог дела. *„Током живота у Призрену, Султана је остала удовица без деце. Потом у Тетову живи 20-так година где и умире, 1952. године, и сахрањена је на овдашњем гробљу, рекла је ауторка романа. У Тетову је, долазећи код свог брата Султана, упознала удовца, Милета Јовановића - Бошњак, за којег се удала. Он је имао четворо*

деце. „Султана је, с другим супругом, Милетом одгајила четворо деце. На тај начин она је успела да надокнади своју животну жељу за мајчинством. Интересантно је и да се она у Тетову удала за девера, исто тако опеване Благуње — из песме „Благуњо, дејче Пожаранче“, подсетила је Лела Марковић.

Лела Марковић је српска књижевница. Рођена је 1971. године у Призрену. Дипломирала је на Правном факултету у Београду. Аутор је 21 књиге поезије и прозе за одрасле и децу и приређивач више књига. За свој рад је награђивана. Члан је Удружења књижевника Србије — Књижевног друштва Косова и Метохије.

Зборник „Живот Срба у Северној Македонији“ изашао из штампе

Зборник радова са округлог стола одржаног 29. новембра 2024, у Београду, у Српској академији наука и уметности, под називом: Живот Срба у Северној Македонији: историјат, изазови и перспективе / The Life of Serbs in Northern Macedonia: history, challenges, and perspectives, изашао је из штампе. Уредник је Тибор Варади.

Одлука да овај Зборник буде одштампан, донета је на VII редовном скупу Одељења друштвених наука Српске академије наука и уметности.

Радови су објављени на основу рецензија академика Тибора Варадија, Јелене Јовановић и Алпара Лошонца, проф. др Дубравке Валић Недељковић, проф. др Драгољуба Б. Ђорђевића, проф. др Драгана Тодоровића, др Марте Стојић Митровић, др Биљане Сикимић, др Младене Прелић, др Злате Вуксановић-Мацура и др Зорана Лутовца. Технички уредник је Никола Сивановић, а лектуру и коректуру потписује Тања Рончевић.

Под ознаком: Српска академија наука и уметности, 2026. — (Научни скупови; књ. ССXLVIII; Одељење друштвених наука; књ. 61), Зборник је штампан у тиражу од 300 примерака.

Нови дресови за Фудбалски клуб Четирице - донација СПОНЕ

Нова спортска опрема обрадовала је мештане Четирице и све љубитеље фудбалске игре у овом питоом месту надамак Куманова.

У пријатном амбијенту игралишта уприличена је примопредаја спортске опреме, на почетку нове фудбалске сезоне 2026/27, у којој овај фудбалски колектив наступа у Општинској лиги Куманова.

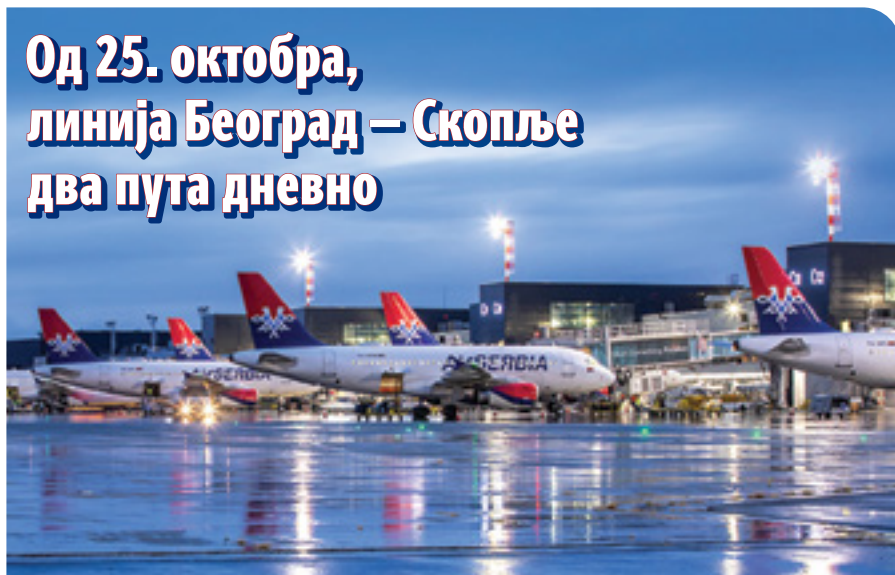
У присуству првог оперативца клуба, Зорана Митковића, који се захвалио СПОНИ која се сетила овог колектива и даровала опрему, Горана Јовановски Јуруковски је, у име СПОНЕ, уручила вредну донацију клубу у виду специјално дизајнираних и брендираних дресова, шортсева и штучица, укупне вредности 800 евра.

- Наш клуб следеће године обележава 60 година постојања. Тренутно клуб броји 20 играча, од којих су 15 омладинци. Уз све проблеме и потешкоће, постојимо. Ово је ипак мало место, ослањамо се на сопствене снаге, кубуримо са финансијским потешкоћама. Уз моје залагање, ту је и секретар клуба Горан Недељковић, трудимо се заједничким снагама да одржимо клуб. Велики проблем представља то што не можемо да наводњавамо терен, каже Зоран Митковић.

- Са искреном жељом да у новој сезони и у новој опреми остварујете само победе и успехе, како на зеленом терену, тако и на приватном пољу, колективу ФК ЧЕТИРЦЕ из кумановског краја, желимо свако добро, рекла је Горана Јовановски Јуруковски.

Од 25. октобра, линија Београд — Скопље два пута дневно

Из авиокомпаније „Ер Србија“ најављено је повећање броја летова на линији Београд — Скопље, од почетка зимске сезоне. Од 25. октобра, недељно ће се реализовати 14 летова на поменутој релацији.

Упркос иницијалним плановима да у зимском периоду на линији Београд — Скопље недељно буде 11 летова, због растуће потражње у региону, Ер Србија је одлучила да уведе два дневна лета, поподневни и лет после поноћи из Београда, као и рани јутарњи и касни поподневни полетак из Скопља, водећи рачуна и о транзитном повезивању.

Путнике „Ер Србије“, на овој релацији, превозиће турбопропелерски авиони АТР72-600.

Предавање протођакон др Драгана Стаменковића у Скопљу

Протођакон Драган Стаменковић, теолог и лекар, клирик Нишке епархије, у суботу, 26. септембра, одржао је предавање на тему „Човек без Бога“, у просторијама Дома културе „Кочо Рацин“ у Скопљу. Предавање је организовао Српски културно информативни центар СПОНА.

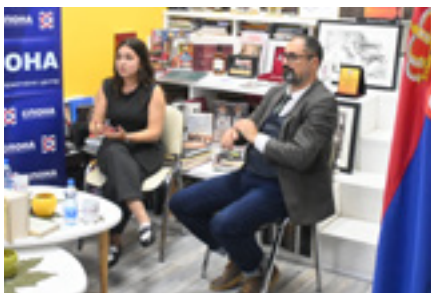

Како препознати разлику између истинске религиозности која води ка унутрашњем миру, љубави и заједништву и религијског приступа који може довести до манипулације, деструктивног понашања и фанатизма, какву одговорност имамо према нашој вери и како можемо осигурати да вера у нашем животу може бити извор истинске духовности, а не нешто што нас удаљава од љубави и Божије суштине, само су неке од теза о којима је говорио уважени гост и клирик.

Предавање Јелене Макевић: Вук Караџић и јужни простори српског језика

29. септембра, у просторијама Српског културно информативног центра Спона у Скопљу, лекторка Јелена Макевић одржала је предавање на коме је говорила о Вуку Караџићу изван уобичајених представа о њему као реформатору српске азбуке.

Било је речи о његовој борби да народни језик уђе у основицу књижевног језика, о томе како је бирао и уређивао језички образац на коме ће се развијати савремени српски језик, али и о његовом интересовању за различите српске говоре и крајеве.

Посебан део предавања посвећен је јужним србијанским просторима и просторима данашње Македоније, онемо што је Вук о тим крајевима знао и забележио, као и питању како су се током XIX и почетком XX века мењале представе о језичким и културним везама на овом простору. У завршном делу лекторка је присутнима представила како је Крсте Петков Мисирков гледао на Вукову језичку реформу и њен значај за односе српског и македонског језичког простора.

Изложба Жарка Башеског у Београду

Изложба „Жарко Башески: Корпореалност“ отворена је 2. октобра у Музеју савремене уметности у Београду, у сарадњи са Националном галеријом Северне Македоније из Скопља. Кустоскиње изложбе су Злата Вучетић (МСУБ) и Маја Крстевска (НГМ).

Збирка обухвата дела која карактеришу монументалне димензије, хиперреалистичка обрада и изразито промишљен однос према људском телу и искуству. У делима Жарка Башеског тело се појављује као место сусрета различитих дискурса: биолошког, технолошког, социјалног и интимног, док скулптура своје значење често преноси у простор, који постаје активан носилац метафоре.

Међународни углед Жарка Башеског потврђује низ значајних представљања у институцијама и на изложбама савремене уметности широм света. Његов рад представљен је, поред осталог, на 54. Међународној изложби уметности у Венецији 2011. године, где је представљао Републику Македонију.

Изложба „Жарко Башески: Корпореалност“ ће бити постављена у Музеју савремене уметности у Београду до 9. новембра.

Проређен број школараца који наставу похађају на српском језику

Школско звоно првог дана деветог месеца означило је почетак нове школе 2026/27. године за основце и средњошколце у Северној Македонији.

У клупе је први пут село и 10 ђака првака који наставу похађају на српском језику у школама у Старом Нагоричану, Табановцу и Кучевишту.

У Основној школи „Светозар Марковић“ у Старом Нагоричану где је настава у свим разредима на српском језику, основно образовање на матерњем језику стиче укупно 78 ученика, од којих је шест првака, каже директорка Стојна Арсовска Донева.

У школи „Браћа Рибар“ у Табановцу уписан је један ђак првак, у подручној школи у Четирицу, нема нових првака. Укупан број деце у овој школи је 180, док их је на српском 15, потврдила нам је директорка ове установе Жаклина Миленковић.

Слична ситуација је и у школи „Св. Кирил и Методиј“ у Кучевишту, где је уписано три ђака на српском, и сада их је укупно 28. По програму македонског наставног језика наставу прати 158 ученика. Укупан број деце у школи у Кучевишту сада је 186.

Нажалост, чињеница је да се годинама уназад деца српске националности углавном образују на македонском језику, а језик својих предака не уче ни у породици. Наставници и родитељи су, до прошле године, наводили да је недостатак ученика основни проблем у извођењу ове наставе. Према изјавама директорки поменутих школа, тај проблем је сада превазиђен, јер су готово сви потребни учбеници преведени са македонског на српски језик.

Ђурђица Дашић говори за СЛОВО

Славећи уметност, постојимо

Ђурђица Дашић се радо одазвала нашем позиву да, како сама каже, са задовољством одговори на инспиративна и подстицајна питања и подели своје животне утиске са нашим читаоцима

Љубитељима класичне музике увек и изнова пружамо прилику да уживају у наступима Камерног оркестра Профундис. Програми које припремамо пажљиво су бирани. Ту су измешане емоције, виртуозност и уметничка дубина, каже Ђурђица. Дела истичу топлину и експресивност.

- Репертоар приказује пун спектар снаге и суптилности камерног оркестра. Управо такав је био и онај који је Камерни оркестар Профундис извео 6. августа ове године у предворју цркве „Св. Софије“ у Охриду, са светски познатим виолинистом Стефаном Миленковићем, у оквиру 66. издања фестивала „Охридско лето“, додаје Дашић.

Уметнички сте руководицац Камерног оркестра Профундис. Како функционише оркестар, који су вам циљеви, а каква очекивања?

- Функционишемо као динамичан и флексибилан ансамбл који тежи уметничкој изврсности и оригиналном приступу интерпретацији класичне музике. Наш главни циљ је да створимо концертна искуства која ће инспирисати публику, да оживимо класичну сцену свежим идејама и да сарађујемо са изузетним солистима који доносе нове перспективе у музичку интерпретацију. Сваки концерт је замишљен као својеврсно музичко путовање – са драматуршком линијом која публику води кроз различите емоције, боје и контрасте.

Реците нам нешто више о организацији и припремама концерата.

- Организовање концерата увек носи изазове, али уз добру припрему, тимски рад и посвећеност успевамо да савладамо све препреке и то реализујемо на највишем нивоу. Финансијски аспект је, као и увек, велики изазов. Захваљујемо се Министарству културе, али и Охридском лету које нас је подржало и подстакло наш рад и, наравно, највише нашој верној публици која заиста препознаје вредност наше инвестиције и која нам је стално ветар у леђа за нове подвиге. Упркос свим изазовима, наша мотивација је огромна - чврсто верујемо у моћ музике и њену способност да допре до људи. Сваки успешно реализован концерт је потврда да Камерни оркестар Профундис има значајну улогу на музичкој сцени код нас и у иностранству, и да је вредан сав уложени труд, прецизира диригенткиња Дашић.

ЦРТИЦА ИЗ БИОГРАФИЈЕ

Ћурђица Дашић, рођена је 1981, у Скопљу. Дипломирала је на Факултету музичке културе на одељењу - оркестарско дириговање у класи проф. Саше Николовског-Ћумара. Од 2008, запослена је у Македонској опери и балету као хор-мајстор. Учествовала је у постављању и одржавању целокупног репертоара Македонске опере. 2018 године, формира камерни оркестар Профундис, са којим активно ради као уметнички руководицац и диригент и реализује успешне наступе.

Који су актуелни и будући пројекти?

- Паралелно, активно радим на будућим пројектима оркестра — новим концертима, могућим гостовањима, проширујем репертоар занимљивим и изазовним делима. Са задовољством вашим читаоцима најављујем да је у идејном плану сарадња са Камерним оркестром Камерата из Новог Сада са којим желимо да реализујемо заједнички концерт у Скопљу, а затим и у Новом Саду, и на тај начин још више продубимо везе и културну сарадњу између двеју земаља. Такође, у току је још неколико ангажмана везаних за дириговање — мој рад као хоровође у матичној установи, Националној опери и балету, учешће у актуелном репертоару и припрема хорског ансамбла, припрема нових партитура, сарадња са различитим ансамблима и планирање будућих уметничких сарадњи. Увек настојим да избалансирам уметничку визију са организационим аспектима, што је неопходно за успешан музички пројекат. Поред тога, посвећена сам развоју младих музичара и њиховој интеграцији у оркестарско музицирање кроз организовање оркестарских радионица у сарадњи са музичком школом Пиано Форте, јер верујем да је будућност класичне музике у подршци новим генерацијама.

Разговор водио: Милутин Станчић
Фото: Лична архива Ћурђице Дашић

Историјско подсећање – ко је био српски краљ Милутин и зашто је канонизован као „свети краљ“

„Свети краљ“ из рода нашега

Испустио је своју душу 29. октобра 1321, и предао је Господу краљ Урош II Стефан Милутин Немањић, канонизован као „свети краљ“, један од најзначајнијих, ако не и најзначајнији српски средњовековни владар и поштовани светитељ

ПОРЕКЛО И ПЕРИОД ДО СТУПАЊА НА СРПСКИ ПРЕСТО (1253-1282)

Милутин је био други син краља Уроша I Немањића и његове супруге Јелене Анжујске, која је била даља рођака француског краља Луја IX (1226-1270) и напуљског краља Карла I (1266-1285) из породице Анжујаца. Поред њега, они су имали барем још троје или четворо деце. Милутин је имао старијег брата краља Стефана Драгутина, млађег брата Стефана (умро у детињству) и једну сестру. Милутин је на историјску сцену ступио 1267. године, када је његов отац почео да прави планове о насланању на Византију и одбацивању вазалних односа према Мађарима. Они су се на крају окончали без договора, а коначан ударац споразумевању био је пораз краља Уроша I од стране Мађара 1268. г. у Мачви и његово заробљавање. Он је том приликом, да би био ослобођен, морао уздигнути Драгутина на ранг младог краља тј. престолонаследника и додели му област на управљање.

После овог пораза Срби прилазе широком савезу против Византије, а самог Уроша I са власти 1276. године збацио је син, млади краљ Драгутин. После пораза, сада већ бивши српски краљ Урош I се повукао у Зету и замонашио, а Драгутин је постао нови српски краљ.

САБОР ВЛАСТЕЛЕ У ДЕЖЕВИ КОД РАСА 1282. Г. И УСТОЛИЧЕЊЕ МИЛУТИНА ЗА КРАЉА

Наслањање на Мађаре, неактивност према Бугарској у којој је беснео грађански рат, пораз од Византије и њен продор до Липљана створили су незадовољство међу српском властелом према краљу Драгутину. Његову владавину је додатно оптерећивала и побуна у којој је уз помоћ странаца збацио оца са власти.

Као повод за смењивање краља Стефана Драгутина искориштен је његов тежак пад са коња у лову код Јелеча, недалеко од Раса почетком 1282. године. Повреда краљеве ноге је била тако тешка да га је учинила готово непокретним. На сабору је Стефан Драгутин предао власт свом млађем брату Милутину, док је за себе задржао области северно од Западне Мораве са Рудником и областима око данашњег Ариља, као и Прибоја на Лиму са облашћу Дабар. Изгледа да је према договору браће, краља Стефана Уроша II Милутина требало да наследи један од Драгутинових, а не његов син, али се касније

предомислио, што ће довести до грађанских ратова у Србији после његове смрти.

ОСВАЈАЊА КРАЉА „СРПСКИХ ЗЕМАЉА И ПОМОРСКИХ“ МИЛУТИНА НЕМАЊИЋА

Милутин је наследио и братовљево учешће у великом савезу који је формирао краљ обеју Сицилија Карло I са циљем рушења ромејског цара Михајла VIII и обнове Латинског царства које је Михајло срушио 1261. године.

Као део савеза против Византије, нападе је отпочео већ краљ Стефан Драгутин вероватно 1281. године, или пред смену на престолу 1282. Срби су стигли до Сера и повукли се. Византија је одговорила противнападом до Липљана. То није трајније зауставило српско напредовање ка југу. Године 1282, када је преузео власт краљ Стефан Урош II Милутин, у сарадњи са некадашњим византијским властелином Котаницом, продире на југ и заузима оба (Горњи и Доњи) Полога (област око Тетова и Гостивара у горњем току Вардара), Скопље, Овче Поље, Злетово и Пијанец (горњи слив Брегалнице око данашњег Делчева). После слома Карловог савеза, Михајло VIII се окренуо сређивању прилика на Балканском полуострву подигавају велику најамничку војску којом је планирао да

сузбије Милутина и Јована. Међутим на почетку тог похода 11. децембра 1282. године недалеко од Родоста (Илаиџита, турски назив је Текирдаг) Михајло умире, а команду над војском преузима његов син и наследник Андроник II. Након неуспешних напада Ромеја, Милутину се у борби придружује и Драгутин са својим снагама и они заједнички започињу нови продор дубоко у Византију 1283. године, дочекавши Божић код Насуда (Науса). Њихове снаге продиру у струмску и серску област, код Христопоља избијају на Егејско море и Свету гору, али те области не заузимају трајно, већ се после продора повлаче на зимовање у централној Македонији. Драгутин се после тога враћа у своју област, а Милутин наредне године самостално наставља офанзиву. **Он током 1284. године заузима Дебар, Кичево и Пореч, крајеве око река Треске и Црног Дрима, и опустошио је крај око Охрида, чиме је овладао западном Македонијом и севером данашње Албаније и померио границе краљевине Србије на југ пред византијска утврђења Струмицу, Прилеп, Охрид и Кроју.** Током ове акције, Милутин није само упао у Византију, већ је продором у Тесалију, државу свог бившег таста севастократора Јована. **Од Милутина средишња српска област постаје косовска висораван и подручје Шар-планине. Ту су се састајали путеви и правци и према југу, низ Вардар, и према истоку према Брегалници, и према северу, низ Мораву, и према западу ка јадранском приморју и Дубровнику.**

Краљев биограф архиепископ Данило II је, у стилу средњовековних житија, описао прва Милутинова освајања:

„У те дане видела се српска земља обузета у великој тесноти и умањена, јер држава грчког царства сизаше до места званог Липљан, и ово је царству расла снага, тако да је хтела узети целу област отачастава овога христољубиваго / Милутина/, па чак и њега самога да има као послушнога слугу... И после овога заповеди / краљ / да се саберу његови војници, и кад је ово било, и узевши молитву и благослов од свога архијереја светитеља и целог освешенога сабора

свештеничког лика, и подигаваши се са својом силом, пође у државу области грчког царства, у околне пределе, а то су ови, које ћу казати: прво узе оба Полога са њиховим градовима и са обласћу, и град славни Скопље, потом Овче Поље и Злетово и Пијанец. Такве све земље узе у почетку свога доласка /на престо/, и приложи их ка држави отацтва свога, и славу и богатство такве државе измени у богатство и славу своју, велможа и народа свога“

Овим се завршавају Милутинова трајна ширења ка југу, сви продори у Византију које он буде направио после 1284. године постићи ће само признавање освајања начињених током прве три године његове владавине.

ПОНОВНИ ПОХОДИ КА ВИЗАНТИЈИ И ЗАУЗИМАЊЕ ДРАЧА

Од почетка Милутинове владавине 1282. године, српски одреди у мањем или већем обиму нису престајали да упадају у Византију и узнемиравају њене пограничне области. Иако су акције већег обима, односно освајачке природе посустале након 1284. године, Милутин се није одрекао напредовања ка југу. Након смиривања ситуације на источним границама 1292. године и дешавања која су потом уследила у Епиру и Тесалији, српски краљ покреће 1296. године нови поход на Византију и током њега српска војска успева да заузме византијски Драч.

СКЛАПАЊЕ БРАКА СА РОМЕЈСКОМ ЦАРСКОМ ПРИНЦЕЗОМ СИМОНИДОМ ПАЛЕОЛОГ

Услед опасности од турских продирања у Малој Азији, латинских претензија на Цариград и ојачане Србије која би својом снагом могла угрозити и сам Солун, већ 1297. године отпочели су преговори о склапању мира и савезништва, између краља Милутина са једне и Андроника II са друге стране. Основу уговора чинило је византијско признање српских освајања северно од линије Кроја—Охрид—Штип—Прилеп која су постигнута до 1284. године као мираза уз једну византијску принцезу која би постала нова Милутинова супруга. Савез би био потврђен и учвршћен склапањем брака српског краља и једне византијске принцезе. На челу византијског преговарачког тима налазио се Теодор Метохит који је од почетка преговора до њиховог окончања у пролеће 1299. године пет пута долазио на двор краља Милутина у престолу Скопље.

Андроник II је прво понудио своју сестру Евдокију која је била удовица трапезунтског цара Јована II (1280—1297). Међутим, она је свом брату Андронику поручила да не жели да се уда ни за Милутина ни за било ког другог јер жели да сачува успомену на свог мужа. Због тога је цар Андроник одлучио да српском краљу понуди своју петогодишњу ћерку Симониду. Милутин је на то пристао, што јасно сведочи о томе да је по среди био политички брак из кога је Милутин осим војне користи, значајно добијао и на прстижу. Када ју је отац удао за Милутина 1299. године да би склопио мир са краљевином Србијом, имала је свега пет година, док је њен супруг имао око четрдесет пет (узима се да је рођен око 1253. године). Без обзира на јасну чињеницу да је у питању брак из користи за обојицу владара, Милутин је своју будућу краљицу дочекао, не као супруг жену или владар потчињену, већ као слуга господара, клечећи пред њом на ничијој земљи.

ПОБУНА СТЕФАНА ДЕЧАНСКОГ

Провизантијска политика краља Милутина изазивала је јасно незадовољство међу властелом која је 1312. године листом прешла на Драгутинову страну када га је напао. Наредне године их је Милутин мобилисао и послао у борбу за византијске интересе на простору Мале Азије. Већ 1314. године букнула је нова побуна на чијем се челу нашао Милутинов син и некадашњи престолонаследник Стефан који је као млади краљ управљао Зетом.

Иако је побуна имала све изгледе да успе, то се ипак није догодило. Изгледа да је Милутин наслутао шта се дешава и покушао да започне преговоре са Стефаном, али их је овај одбио и подигао се на оружје. Међутим, Милутин је, судећи према изворима, успео много брже да окупи војску и са њом је кренуо ка Зети на Стефана. Снага Милутинових трупа у односу на оне које је у том тренутку успео да окупи његов син била је драстично већа, због чега се он пред њима повукао са друге стране реке Бојане и прихватио преговоре које му је Милутин, поново, понудио.

Милутин је био немилосрдан. Наредио је да се његов син окује и у ланцима спроведе у Скопље. Ту је у тамници, после неког времена, по очевој наредби ослепљен, чиме је Милутин планирао да га онеспособи као претендента на престо и евентуалног вођу незадовољне властеле, пошто је према средњовековним схватањима као слеп био неспособан за управљање државом. Међутим, касније ће се испоставити да је Стефан ослепљен само делимично или боље рећи привремено, али је то од Милутина врло вешто скривао. По народном предању град у Македонији, Свети Никола/Свети Николе, своје име дугује томе што се велики хришћански светитељ јавио младом краљу Стефану (Дечанском) и чудом му повратио вид. Милутин је после тога, послао, наводно, слепог Стефана са супругом Теодором и два сина, Душаном и Душицом, у изгнанство у Цариград код свог таста Андроника II.

СМРТ КРАЉА МИЛУТИНА И ПУТ ЊЕГОВИХ МОШТИЈУ

Током јесени 1321. г. Милутин је изненада доживео апоплектички удар који му је одузео моћ говора и бацио га у постељу. Издахнуо је 29. октобра 1321. године у свом дворцу у Неродимљу, недељу дана након завршетка Грачанице и Андрониковог поклона у виду манастира светог Николе код Сера. Његова изненадна болест и несређени наследнички односи створили су прави метеж у држави, тако да су гљачкашке чете нападе чак и спровод који је преносио његово богато украшено тело из Неродимља у његову задужбину манастир Бањску.

Две и по године после његове смрти, црква га је канонизовала као Светог краља. Његово тело је пред Косовски бој 1389. године пребачено из Бањске у Трепчу, да би пред османском најездом 1460. године било пренето у Средац (данашњу Софију), у цркву Свете Недеље која се по његовим моштима још назива и црква светог Краља. Мошти светог краља су пренели у Софију калуђери Јоаникије, Спиридон и Јоаким. Почетком 21. века, вођени су разговори о томе да се део његових моштију пребаци у обновљени манастир Бањску, али оне и даље почивају у Софији.

ЗАДУЖБИНСКА ДЕЛЕТНОСТ КРАЉА МИЛУТИНА

Краљ Милутин се сматра највећим градитељем и донатором српских цркава и манастира међу Немањинима због чега га је српска црква канонизовала 1324. године као Светог краља, а његов биограф наводи да је владао четрдесет година и подигао четрдесет цркава. Он није основао ни један нов манастир, јер их је у то доба било довољно, већ је обнављао старе и место некадашњих малих и скромних манастира подизао нове богате и велике задужбине. Поред сакралних објеката у самој краљевини Србији, он их је обнављао и помагао и по Византији (Солуну и Цариграду), Светој гори, Палестини, Синају, па чак и по Италији. Иван Јастребов наводи податак да је у Барију на цркви Светог Николе натпис из 1319. године који доказује да је Милутин владао и Албанијом. Натпис гласи: Rex Rassiae et Diocleae, Albaniae, Bulgariae ac totius maritimaе de culfo Adria a mari usque ad flumen Danubii magni. У Цариграду је основао болницу, која је касније постала медицинска школа. Краљев биограф архиепископ Данило Други је са одушевљењем писао о киторској делатности краља Милутина, наводећи које је манастире помогао, обновио и подигао и у Србији и на другим странама, у Јерусалиму, Цариграду, Солуну и Светој Гори:

„И у држави свога отацтва многе божаствене манастире од самог основа подиже, и одликова достоименим славом, да ваистину будући обновљен Духом светим, обнављаше стара рукоположења родитеља и прародитеља својих и више од корена свршаваше по Божјем извођењу. И сазда цркву Успења Пресвете Богородице, звана епископија призренска, и такође цркву Благовештења пресвете Богородице, која је епископија рачаничка, и цркву звану Тројеручица у славном граду Скопљу, и цркву св. Георгија на реци Серави, и цркву св. Константина у гарду Скопљу, и цркву св. Георгија Нагоричког, и у месту званом Студеници, у дому пресвете Богородице, сазда цркву на име св. праведника Јоакима и Ане, и у Добру цркву св. мученика Христова Георгија, у месту званом Ораховица, и цркву св. мученика Христова Никите, близу града Скопља.“

Милош Стојковић

Разговор са Татјаном Фоњаг Чемерикић, новинарком Македонског радија

**Ова необична и истрајна новинарка, за
Слово говори о свом пореклу, традицији,
погледима на живот и необичним
презименима која носи**

— **Д**а, питање о мојим необичним презименима је нешто што се не може заобићи. Имала сам прво једно, Фоњага, то је презиме мога оца који је пореклом из Војводине, тачније из Жабља. То је прилично велико село у Бачкој, у непосредној близини Новог Сада. Тамо и сада имам рођаке и волим да одем. А друго, које сам додала удајом, Чемерикић, потиче са Косова. Одатле је мој свекар чија породица је живела у Митровици, али су се махом раселили, од Скопља до Крагујевца, а највише их је у Нишу. Тако да сам од малена навикла да се спетљају када треба да изговоре моје презиме, или сада, презимена.

Напомиње да је рођена у Скопљу, као дете официра ЈНА који је ту добио службу и оженио се њеном мајком Јеленом, родом из Врања.

Новинарство је део

— Он је, нажалост, рано настрадао у саобраћајној несрећи, а мама је решила да останемо у Скопљу, јер су јој ту били пријатељи, а и отац јој је живео близу, у Приштини, тада је то била једна држава. Тако да сам одрасла, завршила факултет и основала породицу у Скопљу, додаје Татјана.

— Мој завичај је Војводина, коју обожавам. Од малена сам тамо проводила сваки распуст и сада се са чежњом сећам слободе у одрастању у војвођанском селу, покушаја моје баке Смиље да ме угоји током распуста домаћом храном, велике родбине... Ма, само када се спомене Жабља сетим се мириса са дединог тавана на коме висе разне шунке и сланине, кокошака које слободно шетају двориштем, салаша, Тисе... Нажалост, такве лепоте више нема.

Наша саговорница каже да јој новинарство није био први избор.

— Завршила сам Природно математички факултет, одсек за биохемију и уписала сам постдипломске из екологије у Београду. Али, у лоше време, како то зна да задеси нас овде на Балка-

ну. Тада се распала држава у којој сам рођена, рат, инфлација и све ме је то омело у плановима. Почела сам да зарађујем преводећи са енглеског и онда се појавила шанса за посао на радију. Пријавила сам се и тако је почело. Новинарство ми је брзо ушло под кожу, што би се рекло. Та динамика, стална комуникација са људима, кретање и информисање на лицу места. Све то је јако пријало мом темпераменту и сада себе заиста не бих могла да замислим у канцеларији, или, у мом случају у лабораторији, по осам сати дневно. Без ове динамике више не бих могла, мислим да сам се баш пронашла у овим водама, без обзира на тешкоће које овај посао носи. Плата никада није адекватна труду, некада баш и нисте расположени да сатима чекате неку изјаву по сунцу или киши или вам, на пример, саговорник не дође на заказани разговор, а време вас гази. Стрес је посебан проблем у овом послу, поготово када су минути у питању, као што је то случај на радију.

Нашим читаоцима открива да данас уређује и води вести на Првом програму Македонског радија, најчешће централне, Вести у пола четири.

— Поред тога, покривам и догађаје у спољно-политичкој редакцији, највише евроинтеграције. Емисије и интервјуе радим с времена на време, све зависи од организације у редакцији, а све нас је мање, па гледамо да све покријемо како знамо и унемо.

Што се тиче микрофона и програма уживо, то сам заволела од самог почетка. Иако је стресно радити програм уживо, увек нешто стигне у задњи минут што ствара пометњу, добро завршен посао је увек сатисфакција, а на дуге стазе постанете и зависник од адреналина. Односно, научите колико тога може да промени 20 или 30 секунди и да имате поверење у себе да ћете се снаћи у свакој ситуацији. Исто је као и у животу.

На питање о интелигенцији данас, одговара да је свакако има, али као да је мало заћутала пред глупошћу и дезинформацијама. То мора да се промени, јер права интелигенција је када човек размишља својом главом, препознаје манипулацију, постави права питања и зна да раздвоји важног од неважног.

- Када сам дошла у Македонски радио, тада је била част радити тамо. Учила сам од првих величина, рекла бих, дојена новинарства. Радило се професионално, ниси могао да дођеш са улице па на програм, као што сада гледамо у неким медијима. Учили смо све, од дикције до правилног узимања ваздуха, и то од врхунских спикера у то време. А сама новинарска обука је била нешто посебно, било је и цепања текстова, али и шала. То је била школа једног Тошета Кертамитчијевског, Градимира Јовановића, а мој главни учитељ је био Мојсо Мојсовски. Уз њихову духовитост и интелигенцију се пекао занат. Он ме је научио како да се изборим са тремом. Говорио ми је - не мисли на број људи који те слуша, сматрај да се обраћаш једној конкретної особи коју познајеш. И ја се тако, и дан данас, са радија обраћам маминој комшиници, која ме је увек запиткивала шта се дешава, сматрајући да имам све информације, с обзиром на то где радим. Шалу на страну, са Мојсовским, који је у пензији, и данас волим да се чујем и верујте, увек научим нешто ново.

Што се емисија на радију тиче, сматра да је информативни део један од најважнијих, јер је радио као медиј брз и допире и до најудаљенијих делова земље, па и света и то у свим условима, биле то природне катастрофе или ратови.

Ми не смемо да трчимо за кликовима и рекламама, него треба да радимо за грађане и слушаоце. На крају крајева, колико смо искрени покаже се сваки пут када се у студију упали црвена лампица за емитовање програма. Тада остајете само ви и ваш слушалац

средан глас народа. Зато је, поред преношења информација, интервјуисања политичара и позиционих и опозиционих или руководилаца институција, важно и неопходно имати и емисије отвореног типа, у којима своје мишљење и проблеме треба да изнесе они најважнији, а то су наши слушаоци, они су основ свега. Радио и даље има оно што други медији занемарују или немају, а то су интима и поверење.

- Што се тиче медијске слике, медијски простор је дубоко подељен. Кликбејт и жута штампа преузели су примат. Трка за кликом и рејтингом убила је проверу информација, нешто што државни и национални радио не сме себи да дозволи. Вести се данас не истражују, оне се само преписују. Ауторско радио и истраживачко новинарство су потиснути на маргине. Информативни програм, где радим, је под

МОГ ТЕМПЕРАМЕНТА

- Македонски радио је био први који је јавио о катастрофалном земљотресу 1963. године. Поред вести које редовно пратим, имамо доста емисија које чувају стандарде писмености и културе. Ту морам да издвојим емисију Клучалка коју води мој уважени колега из Културне редакције, Тони Цифровски.

- Национални радио је увек у сенци телевизије. Телевизија је главна политичка артиљерија, а и троши највећи део буџета, тако да за радио, по правилу, остане мало. Радио се често сматра за старијег, тишег брата, кога сви воле и поштују, али ретко добија реч када су крупне ствари у питању. Са друге стране, технолошки гледано, радио никада није био присутнији. Преселили се са старих транзистора у џепове слушаца преко паметних телефона, апликација и подкаста који су, сматрам, будућност радија. Значи да оно класично функционисање радија по строгим форматима, ред музике ред информација, мора да се мења. Између комерцијалних интереса и различитих алгоритама Спотифаја, радио се бори да не изгуби своју стару, добру улогу, да буде први извор информација и слободан и непо-

највећим притиском. Покривају се теме од јавног значаја, али, колико год мала била интересна група, ми морамо да покријемо и те теме и проблеме, а ту нема сензационализма који се данас најбоље продаје. Оно што је у раду увек било и остаје јако важно је да аутоцензура не постане природни рефлекс новинара. Ми радимо за грађане и постављамо питања у њихово име. Посебан проблем у последње време је недостатак кадрова, младих новинара је све мање, ретко долазе у јавни сервис. А и када дођу, брзо оду, бирократија гута ентузијазам, што значи да нам редакције старе.

Морамо увек имати у виду да државни радио није исто што и комерцијалне станице. Ми не смемо да трчимо за кликовима и рекламама, него треба да радимо за грађане и слушаоце. На крају крајева, колико смо искрени покаже се сваки пут када се у студију упали црвена лампица за емитовање програма. Тада остајете само ви и ваш слушалац.

Милутин Станчић
Фото: Драгана Басекић

У разговору са Бранком Селаковић

Уметници отварају врата света. Године 2020, у Скопљу је боравила српска списатељица и новинарка Бранка Селаковић (1985). Дипломирала је филозофију, предавала у средњој школи, сада је новинар и уредник у Радио Београду. Објавила је књиге Нарциси обојени црно, Капија, Љута сам, Еинаи. Роман „Глинени краљ“, објављен 2016. године, донео јој је престижну годишњу награду „Мирослав Дерета“ за најбољи роман. Члан је Удружења књижевника Србије, живи и ради у Београду

✂ Каква су сећања на боравак у Скопљу, шта овај град нуди младим ствараоцима?

➤ У Скопљу сам провела месец дана, током којих сам сагледала град из перспективе која није само туристичка. Ту сам живела, одлазила у набавку намирница, слушала разговор радника на градилишту који су се смејали и довикивали на мени непознатом језику, читала огласе на бандерама и била невидљива. Имала сам утисак да неприметно пролазим галеријама, улицама, парковима. Добро, само једном је обезбеђење неког објекта обратило пажњу, рекли су ми да је забрањено фотографисање. Загледала сам излоге, пробала локална јела и народну ношњу, шетала до изнемоглости, осетила тупу самоћу и страх, пронашла кутке за које себично мислим да их само ја знам, читала и завршила рукопис збирке прича „Синкопа“ у којој се налази неколико прича инспирисаних Скопљем. Због тога сам ту и боравила, јер сам добила резиденцијални програм у оквиру организације „Traduki“ и пројекта „Reading Balkans“. Мој домаћин био је писац Владимир Јанковски, а била сам смештена

Сећања на скопске дане

у малом стану угледне македонске и југословенске глумице, који изгледа као музеј. Будила сам се и радила окружена сликама, скулптурама и њеним књигама.

Видела сам доста младог света на улицама. Свидела ми се и улична уметност и оно што стварају визуелни савремени аутори, јер сам посетила неколико галерија, али се нисам срела са много колега књижевника. Захвална сам Христу Петреском и Филипу Димкоском на указаној пажњи.

Ако се добро сећам, на Каменом мосту сам срела социолога Алексу Јовановића, пасионираног путника који је обишао најнеобичније дестинације на свету. Радост је била поделити са њим утиске током боравка у том граду необичне архитектуре и историје. Напомињем да је то била јесен 2020. године, време када је епидемија била у свом замаху и када је одлазак из земље био контролисан.

✂ Када ћемо те поново видети овде?

➤ Не знам када ће се поново указати прилика да дођем, али Скопље ми је често у мислима и мир који сам, упркос почетној стрепњи, добар део боравка осећала. Све је било у боји ране јесени коју посебно волим, људи изненађујуће тихи, меланхолични, иако су увек имали осмех на лицу.

✂ Да ли и даље пишеш за Радио Београд?

➤ Да, већ неко време сам уредник култне емисије „Код два бела голуба“. Као сараднику

Радио Београда, указана ми је част и поверење, те су све моје идеје до сада реализоване. Поред уређења емисије, пишем и текстове у којима се бавим изучавањем личности, догађаја и феномена наше прошлости. Сарађујем са глумцима који на адекватан начин оживљавају текст, музичким уредницима и мајсторима тона. То је креативан, радујућ, али и захтеван посао. У оквиру емисије „Код два бела голуба“ покренут је и циклус „Академици говоре“, где разговарам са академицима — најумнијим људима нашег народа, о њиховом детињству, одрастању, одабирима, веровањима, наслеђу, научним областима којима су посвећени. Моји саговорници и ја речима осликавамо њихов портрет. Реакције слушаца су драгоцене и мотивишуће. Ту је и стална рубрика „Умивање ума“, коју пишем за „Књижевне новине“.

✂ Чиме си тренутно преокупирана?

➤ Одрајам дете. Трудим се да расте у топло, разиграном, креативном дому, где ће бити сигурна и слободна. Срећна сам што мој рад подразумева свакодневну посвећеност ономе што волим, а то је читање и писање. Тренутно истражујем дипломатски пут Јована Дучића и читам сачувану службену преписку, нека од дешифрованих писама, његова увиђања о геополитичким приликама у Европи током првих деценија 20. века, али и забелешке из Александрије. Било је ту изакулисних игара, трачева и скандала о којима је писала светска штампа. Прошло и ово лето сам провела заронена у матичне књиге, пратила сам породично стабло једне хероине Другог светског рата, али и појединости које су свештеници бележили на маргинама. Тако сам добила бољи увид у прилике у којима су ти људи живели и скончавали. Надам се милости божјој, да ћу имати искре у себи да све идеје, а има их, преточим у приче.

•
M.C.

Признање српском писцу на Међународном књижевном фестивалу „Про-за Балкан“ у Скопљу

Драгану Великићу додељена „Прозарт“ награда

Овогодишње тродневно, 14. издање Међународног књижевног фестивала „Про-за Балкан“, свечано је отворено 13. септембра, у здању Музеја града Скопља. Истакнути српски писац Драган Великић (73), добитник је овогодишње награде фестивала „Про-за Балкан“

Признање које се додељује истакнутом ствараоцу за ауторски допринос развоју књижевности на Балкану, ове године је додељено Драгану Великићу, како је истакнуто, „једном од најзначајнијих, најпревођенијих и најпрепознатљивијих савремених српских писаца“. Награда је уручена на затварању фестивала, 15. септембра у Музеју града Скопља.

Одлуку о додели признања донео је Одбор за доделу награде „Прозарт“, у саставу проф. др Ермис Лафазановски (председник), проф. др Александар Прокопијев (члан) и Дејан Трајкоски (члан). У образложењу одлуке се оцењује да су „у разноврсном књижевном опусу Великића стални његова стилска префињеност, негована још из дана док је био студент компаративне књижевности на Београдском универзитету, затим његова приврженост интимним стањима јунака (у којима има и аутобиографских елемената),

као и његова изоштрана заинтересованост за актуелне промене у политичком, социјалном и културном животу у региону. Својим заокруженим прозним изразом, Драган Великић сасвим природно се прикључује низу великих балканских аутора, добитника награде „Прозарт“.

Великић (рођен 1953. у Београду), има импресиван опус прозних дела – 12 романа, три збирке приповедака и више књига есеја, интервјуа и дела других жанрова. Његов први објављени роман, „Виа Пула“, издава га као једног од најперспективнијих и најособе-нијих имена тадашњег новог постмодерног српског прозног таласа. Његови следећи романи „Астраган“ и „Дантеов трг“, сврставају га међу водећа имена тадашње југословенске књижевне сцене.

Великић се чак два пута окитио најзначајнијом српском наградом за прозу, „НИН“, за

романе „Руски прозор“ (2007) и „Испедник“ (2015), који је био један од најпродаванијих романа у Србији. Додаје се да је 2013. године, Великић добио Награду града Будимпеште за литературу, а 2019. године и Међународну књижевну награду „Виленица“. Члан је Мађарске академије за уметност и књижевност „Сечени“.

На овогодишњем 14. издању књижевног фестивала „Про-за Балкан“ у Скопљу од 13. до 15. септембра (у организацији Издавачке куће Прозарт медиа), поред Великића су учествовали и албанска књижевница Дијана Чули, бугарски писац и сценариста Николај Терзијски, словеначка романијерка Габријела Бабник Уатара, ирско-британски аутор и продуцент Мајк Дауни, српска књижевница Христина Радовић Андрић и психолог и ауторка деље литературе Зиновија Василејади из Грчке, као и македонски аутор Блаже Миневски.

Историјско подсећање

Подсетник на текст из листа Правда, 22. септембра 1936.

Освећење Цркве Лазарице у Лешку код Тетова (комплекс манастира Св. Атанасија Великог и Светог цара Лазара) од стране патријарха српског Варнаве

Данас су, са исте цркве, након обнове 2004. године, уклоњена сва обележја кнеза Лазара, а називати чесму „Цара Лазара“ која и даље напаја воду и налази се испред самог улаза у цркву је готово забрањено. Оно што су започели арбанашки терористи 2001, минирањем цркве са жељом брисања трагова

Манастир Лешок, након минирања 2001

Манастир Лешок, након обнове 2004

Манастир Лешок без Кнеза Лазара

постојања хришћанских верника, предања и историјске српске свести, о чему је писао и сам игуман Кирил Ђирил Пејчиновић, у свом „Житију Св. Цара Лазара“ у првој половини 19. века, завршила је касније „обнова“, јерархија МПЦ. Уместо минирања, другим методама и средствима, избрисан је Свети Кнез Лазар.

Манастир је обновљен, али, случајно или не, на улазним вратима се налази само Свети Атанасије, а не Свети цар Лазар Косовски, који је био на улазу заједно са Светим Атанасијем, пре него што је манастир миниран.

Трагедија од 21. августа 2001. године, када је ова света грађевина уништена и девастирана у терористичком нападу УЧК, оставила је дубоке ожиљке на манастирском комплексу.

Сам догађај, али и време обнове, важан су показатељ подсетника на сав бол, разарање, али и „пеглање“ или „префарбавање“ које људска рука може да донесе.

СЛОВЦЕ

О К Т О Б А Р

ЈЕСЕН

Када лето спакује кофере своје
и крене на далеки пут,
јесен покаже нове боје,
у госте нам стиже,
носећи капут жут.

Јесен је једно слатко доба
у којем се свашта проба.
Крушке, грожђе и јабуке слатке,
пију се сокови, гађају патке.

Радују се одрасли,
а и деца мала,
Радују се свему
што им јесен дала.

Жаклина Сувајак

УЧИТЕЉУ

Хвала, моме учитељу,
што показа како треба
досегнути... сам у себи
до звезданог дела неба.

Осим тога, друг је прави
што подели своја знања,
са осмехом сад корачам
да остварим своја сања.

Срце му је као кућа...
На разговор некад свратим...
Трудићу се... својим пером,
да достојно њега пратим.

Сузана Кривокапић

Светски дан учитеља обележава се **5. октобра**.

Уједињене нације су га прогласиле са циљем да се истакне улога учитеља у образовању и развоју деце и нагласе принципи и препоруке о положају учитеља и наставника. Светски дан учитеља установила је организација УНЕСКО 1994. године. Учитељ је други родитељ и веома је важно да према њему покажемо поштовање и разумевање, као и љубав и срећу што је наша звезда водила у нови свет – свет знања.

УЧИМО ГРАМАТИКУ

ВРСТЕ РЕЧЕНИЦА

Реченица је јединица која у себи садржи **лични глаголски облик** и којом се преноси потпуна информација (без обзира на број речи).

Седим. Седим овде. Седим овде са друштвом. Седим овде са друштвом из основне школе.

Реченице по говорној, комуникативној функцији

Обавештајна (изјавна)
Седим у соби.

Упитна
Шта радиш?

Узвична
Пада киша

Заповедна
Донеси ми кишобран!

Жељна
Срећан рођендан!

Реченице по саставу

Проста
(непроширена и проширена)
Он учи. Он учи историју.

Сложена
(независна и зависна)
Он чита и слуша музику.
Он учи оно што највише воли.

Реченице по облику

Потврдна
Учим.

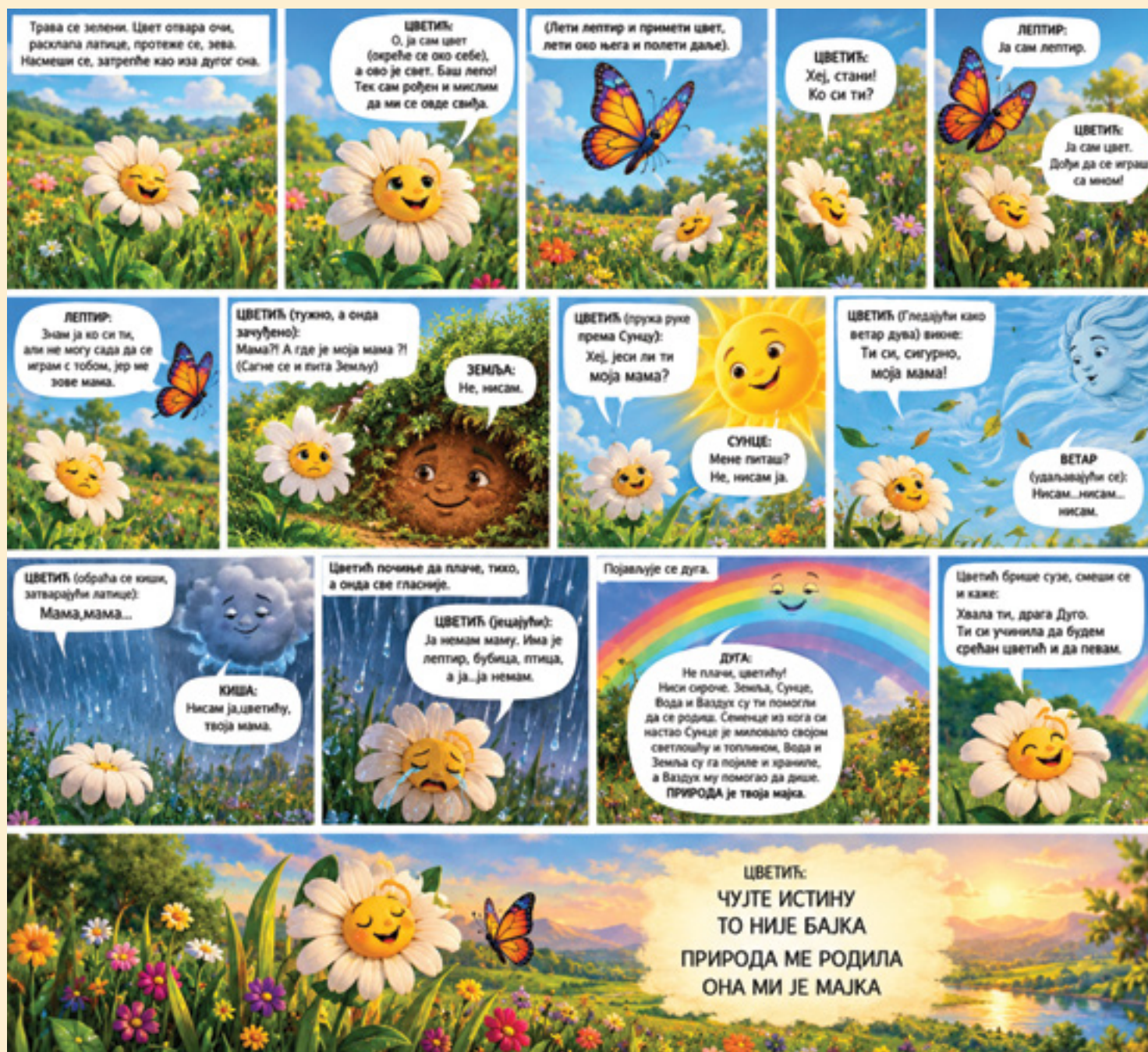
Одрична
Не учим.

Драмски текст „Цветић“

ЛИЦА: Цветић, Лептир, Земља, Сунце, Киша, Ветар, Дуга

МЕСТО: Ливада

Мали задатак: направи табелу у којој ћеш поделити реченице из драмског текста на врсте (по саставу, облику и комуникативној функцији)

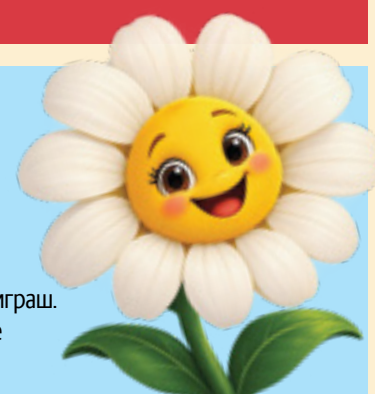
Кратак закључак за задатак

По саставу: у тексту има највише простих реченица, али има и сложених.

По облику: јављају се потврдне и одричне реченице.

По комуникативној функцији: највише је обавештајних, али има и упитних, заповедних и узвичних.

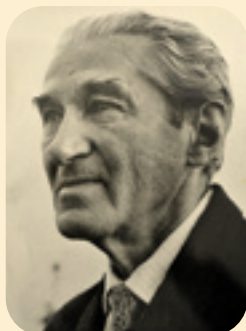
Напомена: Реченица „Дођи да се играш са мном!“ је сложена јер има две предикатске целине: дођи + да се играш. Реченица „Али не могу сада да се играм с тобом, јер ме зове мама“ је такође сложена због зависне реченице „јер ме зове мама“.

О КЊИЖЕВНОСТИ

Милош Црњански, песник, романописац, приповедач, путописац, есејиста, мемоариста, публициста, рођен је 26. октобра 1893. године у Чонграду, у Мађарској, у осиромашеној грађанској породици. Одрастао је у Темишвару, у патријархалној и родољубивој средини која ће му култ Србије и њене прошлости усадити у душу као најдражу реликвију.

Учествовао је у Првом светском рату. У међуратном периоду радио је као професор, новинар и аташе за штампу у посланствима Краљевине Југославије у Берлину (1928–1929, 1935–1938) и Риму (1938–1941). Од 1941. године је у емиграцији у Лондону, где је

најпре службеник при југословенској влади у егзилу (1941–1945), а касније у потрази за занимањем које ће му обезбедити егзистенцију.

Књижевни опус Милоша Црњанског сврстава се међу

најзначајније у српској књижевности XX века. Делујући у књижевности преко пет деценија, Црњански је имао пресудног утицаја на њен развој не само у периоду успона модернизма и сучељавања различитих идеологија и поетика током двадесетих и тридесетих година, већ и у периоду позног модернизма и првих наговештаја постмодернизма.

Његова дела преведена су на више језика.

ЖИВОТ

Све то не зависи од мене.

*Сетим се како беше леп,
над водама дубоким неким,
као Месец бео,
са луком танким и меким,
један мост.*

И, видиш, то утеши ме.

Не зависи од мене.

*Доста је да тог дана,
земља око мене замирише
преорана,
или да облаци пролете,
мало ниже,
па да ме то протресе.*

Не, не од мене.

*Доста ће бити ако, једне зиме,
из врта једног завејаног
истрчи неко озебло, туђе, дете
и загрли ме.*

Милош Црњански

КВИЗ ЗНАЊА

1. Ког датума се обележава дан учитеља у свету?
2. Поређај следеће речи како би направио реченицу:
мајка има деце Моја троје.
3. Напиши једну узвичну реченицу:
4. Ког месеца је рођен је рођен Милош Црњански?
а) септембра
б) октобра
в) новембра
5. Реченице по облику деле се на:
а) потврдне и одричне
б) просте и сложене
в) узвичне и упитне
6. Које воће се бере у октобру:
а) диња
б) дуња
в) крушка
7. Заокружи придеве који се односе на твог учитеља/учитељицу:
добар мудар стар млад
неодговоран зао страхан миран
8. Он чита и слуша музику је какав вид реченице:
а) проста и обавештајна
б) сложена и обавештајна
в) сложена и заповедна.
9. Који град у Србији је највећи по броју становника?
10. Милош Црњански, осим што је био песник, био је и

Своје одговоре и ликовне и литерарне радове можете послати на spona.srbia@gmail.com као и на поштанску адресу:
Ул. Кирила и Методија бр 30, Скопје.

Припремила: Теодора Цветковић

Горка искуства из Косовског поморавља

Можда је последњи пут

На главном путу који пролази поред Доморовца, рано јутрос, срећемо две старице и човека у задрљаном оделу. Срби су. После Доморовца, нема Срба поред главног пута. Има их, успут, у изолованом Одановцу, којег још називају и Кршљанце. Улазимо у Рогачицу и, не чекајући да ми отац, као и сваки пут кад кроз ово село пролазимо каже како је био овде велики пијав, кажем ја њему реченицу коју он мени увек каже, чим сам прочитао таблу са натписом Рогачица: Еее, какав је овде био пијав!

Смеје се.

- Само што сам хтео да ти то кажем! Говори.

- Знам, увек ми кажеш, одговорим му.

Прошли смо Рогачицу, која је сад чиста албанска, већ у пола осам кафићи су били пуни народа. Школа им је запуштена, нема ни код њих деце, гужву по кафићима праве гастарбајтери. Улазимо после пола сата вожње у село које данас обележава сеоску славу. Доња Шипашница. Црква се види од скретања, на узвишењу је. Она је била за три села, Чараковце, Шипашницу где се налази и Кололеч, док им нису направили цркву. Чудно, нема још увек никога, осим два човека испред цркве. Прилазимо капији, а бели голф двојка успорава и гледа у нас. На ретровизору јелкица УЧК. Албанци су, значи.

- Неће бити литургије, због безбедности, само брзо резање колача и то од десет сати, говори нам Горан. Црквењак. Као да се правда што смо дошли тако рано. Он је из Шипашнице. Његова породица је једна од четири преостале у овом селу.

- Колико је то људи, питам га. Он не броји. Зна.

- Осамнаест нас има!

Чекамо да свештеник стигне из манастира Тамница у Речану, тамо служи литургију. Тридесетак људи је дошло и отишло од осам до девет сати због неспоразума око времена резања колача. Неки су знали да литургије неће бити, јер је већ последње две године нема.

- Не могу да чекам два сата, ми смо прочитали да је почетак у осам. Идем.

- Остани ту, одговара јој пријатељица из детињства. Не виђамо се сваки дан, седи да се испричамо. Сад си дошла.

Остаје. Без речи.

- За ово време смо могли да попијемо кафу негде у селу, али нас нико не зове, додајује један човек из Косовске Каменице.

- Нема ко да те позове, сви смо ту, одговара му мештанин.

- Ја долазим, обраћа ми се жена из оближњег села Босца, од своје седме године овде. И од тада нисам пропустила никад. Равно шездесет година долазим. Без изузетка. Поносно каже, подижући кажипрст.

- Помаже Бог, срећан празник, за добро да је, говори старица са шамијом и букетом цвећа из баште.

Сви се поздрављају као да су род рођени. Ближи се десет сати, нестрпљиви одлазе, али коло на аутомобила се ствара и прави гужву.

- Зашто се ова црква не обнавља, питам црквењака.

- Чека се дозвола, али знаш кад ће је дати? Никад!

- Зашто?

- Како зашто? Пре неки дан сам дошао у цркву, откључавам капију да уђем, полиција ме зауставља. Излазе из ципа и траже ми документа да ме легитимишу. Кажу ми да не долазим. Они ми не дају да уђем, а не да дају дозволу да се обнови црква. И сад смо морали да пријавимо скуп да ћемо бити овде, иначе би нас можда и истерали.

Црква је из деветнаестог века, из 1860. године, једноставне грађе, без фресака. Посвећена Светој Петки. Икона старих и избледелих. На зиду вез сестре који је посветила погинулом брату. Зидине су већ одвојене, изгледа као да им још само Бог не дозвољава да се претворе у шут. Кад је људски глас у овом крају занемео, говори она својим присуством. У порти је и гробље, али се на парцели преко пута сада сахрањују преостали мештани и они који су дали аманет да их на овом месту сахране. Овде се, изузев овог младог човека, говори ми Горан, није сахранио нико. Он је имао жељу да баш овде буде сахрањен. Гледам слику на споменику. Знам младог човека, Зоран Дунчић, отац моје пријатељице. Прилазим споменику и говорим му да ћу рећи Јовани да сам га обишао. Већ врви од људи, поставља се тенда где ће кумови уприличити послужење за окупљени народ. Стижу музиканти, два хармоникаша, саксофон и гочобија. И гајде су ту. Свештеник долази, а Горан одлази да га дочека. Као што је и сваког дочекао. Сви се приближавају да узму благослов. Колачари су већ припремили вино и жито. Свеће горе и за живе и за мртве. Све је ту. Почине резање колача тачно у десет. А, након тога, свештеник беседи. - Немојте да продате, молим вас, говори, немојте то да радите. Ево видите старо гробље. Неки нису ни очистили гробље оних од којих су земљу наследили, а дошли су да им је распродају. Опет понавља, молим вас, немојте.

Старица говори другој:

- Слушај, сва сам се најежила! Слушај шта каже поп.

А поп рече то што му је, видно, најбољније, био је јасан и концизан, у жељи да буде што пријемчивији. Благослови народ, честита празник и изађе из цркве у порту. А у порти народ насмејан, уплакан, замишљен, загладан, јер ако се не добије дозвола за обнову, можда последњи пут гледа зидине цркве које се уздижу ка небу. ●

Јован Зафировић

У ЗАВИЧАЈУ МОДЕРНЕ - 35. Књижевна колонија Сићево. Међу учесницима и писци из Северне Македоније - Фросина Пармаковска и Милутин Станчић

Дванаест аутора и бесконачни књижевни разговори

Међународна Књижевна колонија Сићево 35. пут је окупила писце, песнике и књижевне ствараоце из Србије и света, отварајући простор за сусрет различитих генерација, поетика и књижевних искустава. Од 14. до 20. септембра, Сићево и Ниш били су место разговора о књижевности, традицији и савременим облицима, али и место непосредног сусрета књижевних стваралаца и публике

Овогодишња Колонија одржана је под слоганом „У завичају модерне“, у знаку 150. годишњице рођења Милана Ракића и Борисава Станковића. Овај јубилеј био је повод да се из различитих угла поново отворе питања модерне у српској књижевности, њених поетичких преображаја и трајних одјека у савременом стваралаштву. Завичај модерне зато није само географски простор југа Србије већ и књижевни простор у којем се прошлост непрестано сусреће са садашњошћу.

Програм 35. Књижевне колоније Сићево, осмишљен је као низ тематски повезаних сусрета, од књижевних аутопортрета и разговора са учесницима, преко округлог стола посвећеног теми Колоније, до филмског програма и представљања савремених књижевних остварења. Посебно место припада лауреату Награде „Рамонда сербика“ Слободану Тишми, чије вишегодишње стваралаштво представља једну од

важних вертикала овогодишњег окупљања.

Учесници су из Србије, али и из више европских земаља. Међу њима су Јенс Финк-Јенсен из Копенхагена, Фросина Пармаковска и Милутин Станчић из Скопља, Жељко Митић из Норвешке, Тамара Крстић из Београда, Маја Ручевић Карановић из Загреба, као и Никола Трифић и Саша Буђевац из Ниша, те Невена Милосављевић из Звечана и Младен Шљивовић из Зајечара.

Награда „Рамонда сербика“ за вишегодишње стваралаштво које је оставило посебан печат у историји савремене српске књижевности, припала је Слободану Тишми за препознатљивост књижевног израза који је остао свој упркос променама времена.

Живописно Сићево, са својим природним и културним амбијентом, и ове године било је

простор издвојен из свакодневне градске вреве, у којем књижевност може да се чита, слуша, преиспитује и ствара. У духу идеје др Мике Игњатовића, покретача Колоније, њен смисао и даље почива на сусрету – писаца међусобно, писаца и читалаца, али и савремене књижевности са сопственим наслеђем.

Водитељи и модератори свих програма, који су се одржавали у Спомен-соби „Бранко Миљковић и Стеван Сремац“ и у Нишком културном центру, били су Велибор Петковић и Милена Мишић Филиповић, уредница Књижевног програма Нишког културног центра. Улаз на све програме је био слободан.

Покровитељ Књижевне колоније Сићево је Град Ниш, уз подршку Министарства културе Републике Србије. Организатор је Нишки културни центар, а суорганизатор Друштво књижевника и књижевних преводилаца Ниша. ●

О књижевним траговима Ђорђа Матића

Канонска усамљеност у свету књижевности

Осврћући се на остварене домете наше делатности, вредно помена је подсећање на 2023, када смо у организацији СПОНЕ - Српског културно информативног центра у Македонији, угостили великог регионалног писца Ђорђа Матића и представили роман „Ниоткуда с љубављу“. На страницама Слова, овога пута, подсећамо читаоце на критичко запажање и излагање професорке Елизабете Шелеве

Пуна Конференцијска сала „Јавне собе“, громогласни аплауз на крају, потписивање књига, дружење са читаоцима после промоције, потврда су успеха – Матић је у граду на Вардару представљен како му и доликује.

На промоцији, у организацији СПОНЕ, о аутору је изврсно говорила македонска професорка Елизабета Шелева.

Матић, пре свега, песник, рођен је у Загребу 1970, где је и одрастао, да би затим, након почетка грађанског рата у Југославији, тридесетак година провео у егзилу у западној Европи, најдуже у Холандији. Сада живи у Поречу, у Хрватској.

Осим актуелног романа „Ниоткуда с љубављу“, у књижевном опусу Матића посебно се издвајају збирке поезије „Други звук“ и „Шифрирано, биографија - нове и одабране pjesме“, као и есеји о музици „Тајне везе“ и збирка текстова о српској култури „Хисторија и савременици“.

Важну цртицу у професионалној биографији Матића има и „Лексикон ЈУ митологије“, који је уредио и био коаутор, а тренутно је члан редакције загребачког часописа „Просвјета“ и сарадник магазина ОКО РТС-а.

Говорећи о делу овог писца, професорка Шелева је истакла да „Матић припада данашњој актуелној „транснационалној књижевности“, која обухвата низ угледних имена. Матић је транснационални, и по свом породичном пореклу и по животном и стваралачком путу - мајка му је Италијанка, а сам је одрастао у Хрватској, 30 година је живео у иностранству, а данас блиско сарађује са медијима у Србији. По његовом мишљењу, блиске књижевне теме и широки културни хоризонти не стају у само један (књижевни) национални оквир.“

Из Матићевог романа извире канонска (или канонизована) усамљеност балканских и регионалних аутора – осуђених/бачених да постоје на маргинама великих (званих) светова књижевности и књижевних средина. Што се тиче те nelaгоде или стигме, порекло јој се налази у стиховима песме Блажа Конеског где песник каже: „Така рикаше маката во мене, што сум роден во „смачкано племе“.

То је елигија немогућег „бега од биографије“, порекла као проклетства.

Матићев роман сведочи и о амбивалентности према пореклу, као задатом, безупитном аксиому „бега од биографије“, као доживотном изазову. Стога се приповедач позива на луцидна одређења као што су „погрешно порекло“, „пролетерска аристократија“, „Некадашњи ЈА“...

„Не подносимо ни себе, а камоли друге.“

Ово дело зрачи горким рукописом прогона и (не) припадања, зачињено бројним луцидним и самоироничним примедбама.

Матића одликује критички изоштрен поглед и слух, што не омогућава удобно љуљање, ма колико да је хваљена и „извикана“ колевка... – истиче професорка Елизабета Шелева.

СПОНИНА промоција Ђорђа Матића у Скопљу била је прво представљање овог надареног аутора у Македонији и његов први долазак у Скопље, град који је одувек волео, сањао, дивео му се, кроз музику групе Леб и сол, бројне писце и песнике које је читао.

Између осталог, на факултету је научио македонски, па му језик није стран. Труди се да говори на македонском, а одлично га разуме.

Својим читаоцима је обећао да ће ово дружење свакако бити настављено.

Време је да се то потврди.

Први школски дан на Скопској Црној Гори

Никада мање ђака у

У основним школама и подручним одељењима на Скопској Црној Гори зазвонило школско звоно, означивши почетак нове школске 2026/2027. године. У школске клупе први пут је село укупно 52 првака. Наставу на македонском језику похађа 41 ученик првог разреда — 16 у Кучевишту, три у Побожју и 22 у Сандеву. Наставу на албанском језику похађа осам првака: пет у Горњем Блацу, један у Доњем Блацу и два у Танушевцу. У одељење са наставом на српском језику, у школи у Кучевишту, уписано је само троје првака. Истовремено, и даље влада велико интересовање за изборни предмет „Језик и култура Срба“, који у школама у Кучевишту и Сандеву похађа више од 200 ученика.

Од раног јутра млади родитељи су пристизали у школска дворишта како би охрабрили своје најмилије, своје ђаке прваке и са њима поделили узбуђење које доноси први школски дан. Дворишта су била препуна родитеља, бака и дека, старије браће и сестара, али и оних најмлађих, у дечјим колицима, којих ова тема и не дотиче претерано. О великом броју окупљених сведоче и гужве које су се створиле око школских игралишта и прилаза.

Нема сумње, првачићи су дочекани топло и срдечно, уз пригодан програм, речи добродошлице и охрабрења за прве кораке на школском путу. Полазак у школу представља важну прекретницу у њиховом одрастању и почетак новог поглавља детињства.

САМО 28 УЧЕНИКА У РЕДОВНОЈ НАСТАВИ НА СРПСКОМ

Редовну наставу на српском језику у школи у Кучевишту, ове школске године похађа укупно 28 ученика, међу којима су и три првака. Изборни предмет „Језик и култура Срба“ у Сандеву похађа преко 60 ученика, док се у Кучевишту за овај предмет определило више од 130 ученика. Школа у Кучевишту уједно има и највећи број ученика који похађају овај изборни предмет, који је у плану и програму од трећег до деветог разреда, па наведеним бројем нису обухваћени ученици првог и другог разреда.

ШКОЛЕ СПРЕМНО ДОЧЕКАЛЕ ПОВРАТАК ЋАКА

Школе на Скопској Црној Гори спремно су дочекале повратак ђака у школске клупе и почетак наставе у новој школској години. У школи у Кучевишту током летњег распуста реновирано је неколико учионица и постављена је нова интернет мрежа. Школске просторије су свеже окречене и уређене, а учионице опремљене и спремне за повратак ђака. На време су стигли и уџбеници потребни за почетак наставе.

учење и развој најмлађих. „Школски дани и детињство представљају један од најлепших и најбезбрижнијих периода живота, због чега желимо да их наша деца проведу у безбедном, уређеном и подстицајном окружењу“, поручио је градоначелник Општине Чучер-Сан-

створени услови за организовање наставе у једној смени.

У поздравној речи у Сандеву, Зоран Бајовски је подсетио да је за успешан образовни процес најважнија добра сарадња ученика, наставника

настави на српском

Градоначелник општине Чучер Сандево Зоран Бајовски је, у поздравном говору у Кучевишту, подсетио да локална самоуправа остаје посвећена непрекидном улагању у образовање и стварању што бољих услова за боравак,

дево. Он је нагласио да ће Општина у наредном периоду наставити уређење преосталих учионица. Иако тај посао неће бити ни брз ни лак, очекује се да радови буду окончани до почетка другог полугодишта, чиме ће бити

и родитеља. Додао је да ће локална самоуправа, поред обезбеђивања добрих услова за боравак у школи, увек подржавати и добре школске пројекте. Том приликом првацима је уручена комплетна школска опрема, поклон спонзора.

ТРОЈЕ ПРВАКА У НАСТАВИ НА СРПСКОМ

Новак Нешковић, Дарија Нешковић и Арсеније Станковић, троје су првака који су ове године започели школовање на српском језику у Кучевишту. На први школски дан дошли су у пратњи својих родитеља, насмејани, срећни и узбуђени због почетка новог животног поглавља. У школи их је дочекала учитељица Дарија Ковачевић, која им је упутила речи охрабрења пред прве школске обавезе и позвала родитеље да присуствују првом школском часу.

„И ми смо похађали наставу на српском језику и сматрамо да је то најбоље и за нашу децу. Желимо да наставе истим путем и да се образују на свом матерњем језику“, поручили су родитељи.

Нена Ристић Костовска

Петоро душа у једној соби, три болесна детета и једна заједничка велика борба!

Живот породице Крстевски испуњен је свакодневном бригом

У селу Биљановце, недалеко од Куманова, живи петочлана породица Крстевски. Тихо и готово невидљиво за свет који жури и који нема времена за овакве приче, одвија се непрестана борба за здравље њихове деце

Дарко и Маријана, нису имали лак пут. Упознали су се у Немачкој, одакле су после одређеног времена депортовани. Није им ни тада било лако, али ни по повратку у Северну Македонију. Због немогућности да живе у Дарковој породичној кући, једино решење је било да оду у подстанаре са своја три сина Матејом (13), Теодором (7) и Душаном (6). После три године подстанарског живота, током ког су се суочавали са много проблема око проналажења стана за живот, јер због болесне деце нису наилазили на превише разумевања, били су приморани да се врате у породичну кућу.

Данас, њих петоро живи у једној соби куће која припада Дарковом оцу и стрицу. Простор деле са Дарковим оцем и маћехом.

Није нам тешко што немамо много, већ што деца немају свој мир. Када ноћу неко од њих има напад или се пробуди, сви смо на ногама, јер у једној соби нема ни тишине ни простора да им помогнемо како треба и да их умиримо

Купатило је заједничко, а ормане за ствари готово и да немају, јер просто нема простора где све то да се стави у једну собу. Свакодневица је тесна, буквално и симболично.

Али највећа тескоба није у квадратима, иако је живот петоро људи у једној соби готово немогућ, већ у много озбиљнијим бригама које носе.

Најстарији син Матеја (13) суочава се са озбиљним здравственим проблемом, блокадом на срчаној грани, која му је откривена прошлог лета. Било је баш критично, и много су се сви уплашили када је то откривено. Његов поглед од тада носи зрелост коју деца не би смела да имају.

Млађи Теодор (7) живи са аутизмом. За њега су добри људи из Куманова већ покретали акције како би му омогућили лечење матичним ћелијама. Најмлађи Душан (6) води своју битку са епилепсијом.

Није нам било лако да слушамо док су се низала набрајања здравствених проблема ових дечака којима није било краја, а немислимо нам је кроз шта ови намучени родитељи пролазе из дана у дан.

„Није нам тешко што немамо много, већ што деца немају свој мир. Када ноћу неко од њих има напад или се пробуди, сви смо на ногама, јер у једној соби нема ни тишине ни

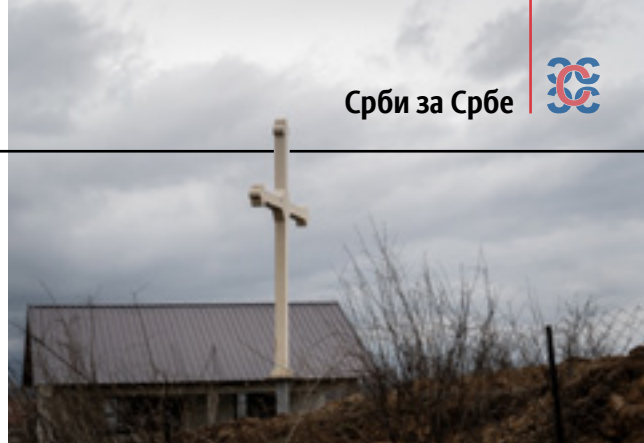
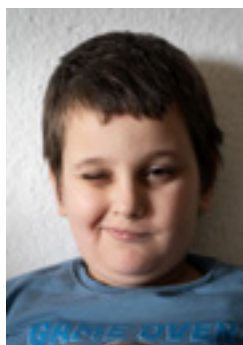
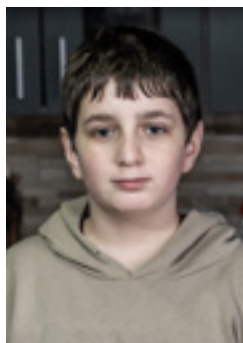
Упркос свему, у тој малој соби има места за љубав. Има места за искрен осмех, за игру, за веру да сутра може бити боље. Али, нема места за нормалан живот.

простора да им помогнемо како треба и да их умиримо“, тихо са сузама у очима нам је испричала Маријана, која и сама има све озбиљније здравствене проблеме због којих не може да се запосли.

Упркос свему, у тој малој соби има места за љубав. Има места за искрен осмех, за игру, за веру да сутра може бити боље. Али, нема места за нормалан живот.

Дарко додаје: „Највише бих волео да им пружимо нормално детињство. Да имају своју собу, свој кревет, да не осећају ни они, а ни ми да су терет било коме. Ми ћемо се снаћи за све, али деци је потребан дом.“

Три дечија света, сваки са својим изазовима. И родитељи који, иако сломљени теретом, не одустају.

„За нас би нова кућа значила нови живот. Не луксуз, већ мир. Да коначно затворимо врата и знамо да смо своји на своме, да наша деца имају сигурност коју сада немамо“, додали су, на крају, Дарко и Маријана.

Зато желимо да променимо њихов животни ток. Да деци омогућимо простор за одрастање, а родитељима простор где ће моћи барем на кратко да одахну и одморе се од свих здравствених проблема који их неумољиво притискају.

На плацу који поседују, а који се налази у близини куће у којој тренутно живе, планирамо изградњу куће.

Позивамо све људе добре воље да се укључе. Да заједно покажемо да нису сами и да оставимо још једну малу задужбину иза себе на овом подручју као трајно сведочанство исказаног добротољубља.

Предраг Маринковић
Фото. Ђорђе Бојовић

После шест деценија, обновљен дом дечијег знања
у Доњем Коњару надомак Куманова

Школа сија новим сјајем

*„Школе су велике и добре маме,
Стотине деце негују саме,
Напамет знају сву своју децу,
И бајке причају о месецу“*

Захваљујући хиљадама добрих и великих људи, међу којима су и нечије маме и тате, наша организација кроз свој рад негује не стотине, него на хиљаде деце, док снове и бајке претвара у стварност.

Ово су стихови нашег познатог дечијег песника Драгана Лукића, који говоре топлини, сигурности и радости коју школе пружају својим ђацима.

Тако је то било и овог пута, када је за шездесеторо ђака, њихове наставнике, руководство школе, али и њихове родитеље једна дуго очекивана жеља постала стварност.

Подручна основна школа „11. Октобар“ у селу Доње Коњаре, крај Куманова, добила је ново рухо.

Након готово шест деценија од како је ова подручна школа оформљена и примила своје прве ђаке, уочи нове школске 2026/27 године објекат је први пут реновиран.

Радост на лицима присутних, као и искрено гостопримство које су нам указали током свечаног отварања обновљеног школског објекта, најискреније су нас обрадовали.

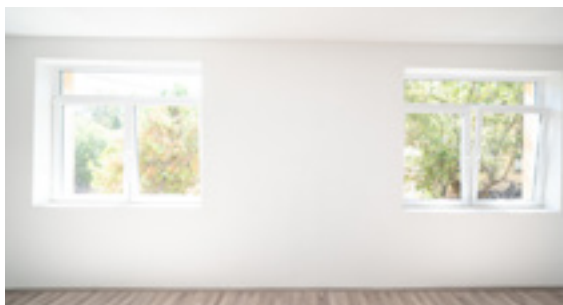
На челу са директорком школе, наставним особљем, родитељима и, наравно, и самим

ђацима, домаћини су нам кроз речи захвалности, али и пригодан културно-уметнички програм, показали колики значај за њих има оно што је урађено.

Иако је ово била још само једна у низу наших добротворних акција, за ову малу школу, и њихов колектив, наша помоћ имала је вишеструко већи значај, јер су њихове молбе напокон услышене, а очекивања испуњена.

Оно што би требало да представља најосновније услове за образовање и школовање сваког детета, за ове ђаке и њихове наставнике годинама је било само неостварена жеља. И не само за њих, већ и за многе генерације полазника ове школе, од првог до петог разреда, који нису имали ту привилегију да бораве у реновираним учионицама.

Уз помоћ наших пријатеља и продужене руке наше организације на овом подручју, представника Српског културно-информативног центра СПОНА из Скопља, до нас је прво стигао предлог за помоћ овој установи, а затим и активан рад на координацији око даље реализације овог пројекта.

Заједничким снагама смо стигли до циља, и успели да непосредно пред почетак нове

школске године предамо на употребу деци и наставницима реновирани објект у ком ће, од сада, моћи да проводе квалитетније време, друже се и да своју пажњу усмере само на школске задатке.

Да додамо да наставни програм на српском језику похађа отприлике двадесетак ђака ове образовне установе.

У оквиру пројекта помоћи реновиране су три просторије, које су сада претворене у функционалне учионице, за разлику од пређашњег стања где се настава одвијала само у једној просторији. Затим је уграђена ПВЦ столарија на целом објекту, а оно што је можда и највише олакшало будући боравак ђака у школи, јесу и изграђена два тоалета унутар објекта.

Утрошено је 21.990 евра на реализацију ове акције.

Ово је пети по реду пројекат реновирања школских објеката, који смо завршили на подручју Северне Македоније.

Школа је место где деца уче, одрастају, стичу прва знања, пријатељства и успомене које носе кроз цео живот. Зато нам је драго што смо поново имали прилику да суделујемо у оваквом једном пројекту, који ће бити на корист управо најмлађима.

Предраг Маринковић
Фото: Ђорђе Бојовић

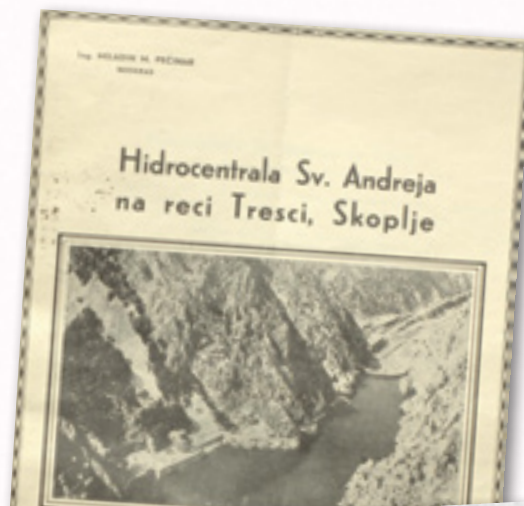
Каптажа извора Рашче у Скопљу - дело великана „у запећку“

Јосиф Михаиловић је био најуспешнији председник Градске општине Скопље у два мандата - од 1929. до 1936. и од 1939. до 1941. године, када је, 11. марта, преминуо. Из тог периода остали су бројни документи, вредни архивски материјали и записи, али и дела за незаборав, неимарски подухвати са којима је кренула модернизација града на Вардару. Део тог значајног архивског метаријала, биће поново међу фото документацијом и експонатима на изложби под називом Дела за незаборав, коју Спона организује у Дому културе Кочо Рацин, октобра ове године

Каптажа извора Рашче један је од најважнијих инфраструктурних објеката за град Скопље, чије су прво пројектовање и изградња директно повезани са визионарским радом познатог скопског градоначелника и инжењера Јосифа Михаиловића. То је био део његовог опсежног плана за модернизацију и дугорочно решење водоснабдевања града. Кључне чињенице о пројекту Прва каптажа воде кажу да је први објекат на извору Рашче пројектован и изграђен 1936. године, на крају мандата Јосифа Михаиловића. 1937, Скопље је званично повезано са овим извором путем цевовода пречника 400 mm, што је граду обезбеђивало изузетно чисту и квалитетну воду.

Градски водовод са изворском каптажом „Рашче“ (1936), водоводна и канализациона мрежа (1937), хидроцентрала „Свети Андреј“ (1938), данас „Матка“ на реци Трески.

Визионарство Јосифа Михаиловића

ДРЕНАЖА ЗА ПРИМЕР

Јосиф Михајловић је још тридесетих година минулог века, као градоначелник изградио захват извора Рашче и изворску воду довео до становништва. У новој историји водоводни систем Рашче је надограђиван и представља стратешки ресурс за око 50 одсто укупног становништва Македоније. Михајловић ће бити запамћен као оснивач савременог, здравствено безбедног и квалитетног водоснабдевања Скопља.

Извор Рашче се дренира из подножја масива Жеден, просечне издашности од 5.20 м³/sec, на коти 300 м.н.в. што дозвољава дистрибуцију воде гравитацијом, без додатних трошкова.

Тај, како је у записима остало, „увек елегантни, прави господин продуховњеног изгледа, у рукавицама, говорио је енглески језик готово савршено, без иједне грешке“, рођен је 1887. у селу Тресонче на западу Македоније.

Образовање је стицао у Скопљу, Солуну, па на одсеку архитектуре Техничког факултета Универзитета у Београду, где је дипломирао у рекордном року. По дипломирању, 1910, упућен је на постдипломске студије архитектуре у Италију. Михајловић је 1911. био у тиму стручњака који су пројектовали зграду Српске академије наука и Градску кућу у Београду.

РАТНИК И МИСИОНАР

Михајловић је учествовао у оба балканска и у Првом светском рату. Прошао је голготе повлачења српске војске преко Албаније. Са острва Крфа, са неколицином учених војника, био је упућен у Америку да прикупља помоћ за припрему пробоја Солунског фронта. Након завршетка рата остаје у САД ради даље специјализације и у Ајови стиче научно звање инжењер-архитект.

Уз то, за време мандата овог највећег градитеља и модернизатора Скопља, изграђено је 280 километара калдрмисаних градских улица, војна скровишта испод брда Водно и Гази баба, проширена је Градска болница, играђено 20 нових раскрсница, неколико тениских и два фудбалска терена на рекреативном острву испод саме тврђаве, а у наставку Градског парка, Градска зелена пијаца у центру града и насипи код Градског парка, корићење реке Сераве и др. Са свим овим реализованим пројектима, Јосиф Михајловић је успео да од учмале оријенталне касабe направи модеран европски град.

Милош Стојковић

Српски језик у породици Станковић

где сада похађа други разред. Иако се настава изводи на македонском језику, Анђела каже да се брзо и лако прилагодила новом школском окружењу. Већ има јасне планове за будућност — намерава да студира архитектуру у Београду.

— Није ми било тешко да се прилагодим настави на македонском језику. У школи нас има из свих крајева Македоније и свако је од куће донео свој језички код. Било је много анегдота због разлика у говору. Сећам се, једном смо ишле према школи и другарица ми је рекла: „Ај, да касниме“. Погледала сам у телефон и, видевши да имамо довољно времена, одговорила: „Не мора да каснимо, имамо времена“. Савила се од смеха и рекла ми: „Док се споразумем с тобом, црках гладна“, присећа се Анђела.

Она са оцем Радованом, који се бави производњом намештаја, редовно посећује сајмове и догађаје

Арсенијеви први школски кораци

Под кровом велике, лепо уређене породичне куће у селу Кучевишту, на Скопској Црној Гори, недалеко од основне школе живе браћа Радован и Срећко са својим породицама. Обе породице имају по троје деце, која су основно образовање или завршила, или су још у настави на српском језику. Породица млађег брата Радована је ових дана у „школу“ испратила своје најмлађе дете, Арсенија.

„Одлука да се сва наша деца школују на матерњем српском језику није случајна. Ја сам у основној школи имао српско-хрватски језик као обавезан предмет, а супруга Кристина је завршила основну школу на српском језику. Старије девојчице, Анђела која сада иде у средњу школу и Теодора, која је трећи разред, такође су завршиле на српском. И братовљева деца су завршила на српском, а снаја ради у школи у одељењима на српском језику, где предаје енглески. Ето, видите, сви смо некако повезани и предодређени и мислимо да је то најбољи избор и за нашег најмлађег, Арсенија. Увек смо имали одлично искуство и то је било најважније“, каже отац Радован.

Арсеније је најмлађе дете у породици које одраста уз две старије сестре — Теодору, ученицу трећег разреда и Анђелу, која похађа други разред средње школе. Њихово школско искуство дели и њихова мајка Кристина која је била у једној од првих генерација одељења на српском.

„Гледам овај данашњи свечани пријем ђака првака и сећам се како је некада било, пре тридесет и више година. Моја учитељица је била Слађана Ацковска. Те године је узела први разред и ја сам за њу емотивно везана. Касније је учила нашу старију девојчицу Анђелу и то је вероватно и било пресудно, а сада учи нашу млађу ћеркицу Теодору. Са њом смо провели много година током одрастања и описмењавања наше деце. Пружила нам је најбоље, и због тога смо јој захвални. Она у шали увек каже да су јој наше девојчице школски унучићи, а нама је то драго.

Арсеније је код учитељице Дарије Ковачевић, која је такође искусан педагог, и у овој школи предаје више од три деценије. „Пријем је био срдан и

Шестогодишњи Арсеније Станковић из Кучевишта, првог септембарског јутра први пут је прекорачио школски праг. Насмејан и узбуђен, у пратњи оца Радована и мајке Кристине, стигао је у школу у свом родном селу. Као један од само троје овогодишњих првака у настави на српском језику, наставља путем којим се у његовој породици иде генерацијама

топао, Арсеније се понашао као код куће, има добро друштво — другарицу Дарију и друга Новака. Услови су одлични, учбеници су спремни и све је на свом месту. Као родитељи надамо се најбољем“, додаје Кристина.

Искуство Арсенијеве старије сестре Анђеле показује да прелазак из наставе на српском на наставу на македонском језику не мора бити тежак. Након што је основну школу завршила на српском, уписала је Средњу стручну школу „Здравко Цветковски“,

повезане са архитектуром. У слободно време бави се спортом и чланица је КУД-а „Вук Караџић“ из Кучевишта.

Међу ученицима који су пригодним програмом дочекали нову генерацију првака, била је и Арсенијева сестра Теодора, ученица трећег разреда. Она је на свечаној приредби рецитовала песму „Ђачка заклетва“, па је Арсеније насмејан и охрабрен кратко рекао: „Волим што идем у исту школу у коју су ишле и моје сестрице“, и ушао у учioniцу.

Некада је, у настави на српском језику, у селу Кучевишту било по петнаест, двадесет, па и више ученика у једном одељењу. Учбеника није било, чекало се да стигну из Србије или да учитељ сам осмисли наставну јединицу и издиктира је ученицима.

Данас су услови за наставу бољи него икада. Учионице су уређене, постављена је нова интернет мрежа, а учбеници и наставна средства су обезбеђени. Ипак, број деце је све мањи: у настави на српском језику укупно их је 28. Дакле, уписана су само три првака, у другом разреду је двоје ученика, у трећем такође двоје, у четвртм троје, у петом шесторо, у шестом двоје, у седмом разреду нема ученика, у осмом четворо и у деветом разреду шесторо.

Искуство породице Станковић показује да настава на српском језику није избор који дете удаљава од средине у којој живи, већ темељ за сигурније учење, развој и упознавање других језика и културе. Одлука Радована и Кристине ослања се на искуство породице која генерацијама чува матерњи језик кроз образовање, а Арсенијев радостан полетак у школу потврђује да тај пут може да се настави. Заједно са Новаком и Даријом, он није само један од троје првака — њих троје су знак да настава на српском језику има будућност. Та будућност почиње рођењем сваког детета, његовим одрастањем уз матерњу реч и одлуком родитеља да та реч постане и језик знања. Нека њихов пример охрабри и друге родитеље да својој деци пружи прилику да уче на матерњем језику, јер сваки нови ученик не испуњава само једно место у школској клупи, већ чува језик и продужава живот целе заједнице.

Нена Ристић Костовска

ДРАГАН ВЕЛИКИЋ

Говор поводом додељивања награде „ПРОЗАРТ“

Најпре, дозволите ми да се захвалим председнику жирија Интернационалног литерарног фестивала „ПРО-ЗА Балкан“, Ермису Лафазановском, уметничком директору Александру Прокопијевом и директору фестивала Дејану Трајкоском на награди „Прозарт“.

Значај једне награде огледа се у њеним лауреатима. А „Прозарт“ је током својих 14 година постојања, наградио писце који су створили аутентичне књижевне светове. Лепо је бити у том друштву.

Моје прво путовање у животу довело ме је управо у Македонију, у Охрид. Имао сам 20 месеци. Две деценије касније, у пролеће 1974. године, поново сам дошао у Македонију, овога пута као клавијатуриста пратећег оркестра Здравка Чолића. Том приликом обишао сам је уздуж и попреко: од Куманова и Тетова до Струге и Охрида, од Делчева и Струмице до Штипа и Пробиштипа, од Прилепа и Гостиvara до Кавадараца и Велеса, од Струмице и Гевгелије до Скопља и Свети Никола.

Каква бројаница!

Пола века касније, на вест да ми је додељена награда „Прозарт“, враћају ми се сећања на давну македонску турнеју. Толико много градова и места је записано у тих месец дана путешествија. То је било време када сам се лomio између музике и књижевности. На крају, тастатура је преовладала над клавијатуром. Постао сам писац. Низали су се романи и преводи. Књижевност ствара пространства. Колико светова постоје у нама захваљујући књигама које смо прочитали. Захваљујући преводиоцима пловимо пространствима светске књижевности.

Користим овај тренутак да се захвалим преводиоцима који су превели моје романе на македонски језик. Имао сам ту срећу да ме преводје Димитар Башевски, Јелена Лукина и Ристо Лазаров.

Тренутак у коме се креира судбина сваког појединца не зависи само од њега. Ми не бирамо нити језик, нити нацију у којој се рађамо. Не бирамо ни време, ни простор у који ћемо провести овоземаљски живот. Ми не бирамо свој пут, ми бирамо начин на који ћемо проћи испод звезда.

Тај прави пејзаж бежи пред унутрашњим објективима који би желели да, на тренутак, улове јединствени кадар у коме је записан целокупни инвентар живота, сваки лик уловљен у ходу, шум лишћа у крошњама неког безименог булеvara у предвечерју, мирис устајале воде, интонације баналних реченица изговорених од гласова непознатих људи, цео један универзум који трепери у темељима грађевине подигнуте свесним намерама и одлукама, али и тајним предосећањима.

Многе ствари у животу бисмо знали боље ако бисмо могли да дешифрирамо знаке које у својој ограниčenости називамо судбина. Оно што можемо да разумемо је занемарљиво у односу на она што тече поред нас. Али, тиме наша одговорност није мања. У вечитом понављању истог, сваки човек има своје земаљско време, и не само време, већ и могућност да остави некакав траг, да се не препушта стихији, да се мења и буде бољи.

Не постоји једна, непроменљива, кохерентна истина. Постоје само интерпретације, али не као чисто рационална одредница, већ и као емотивно доживљавање, које се мења у зависности од начина на који разумемо неке ствари.

Писац заправо декодира свет око себе, ствара неку нову верзију реалности која – уколико има талента и снаге – може да буде занимљива и читаоцима у времену које тек долази.

Апел за спас руинираног здања некадашње школе у старом делу Охрида

Старо училиште „Свети Сава“ пропада

Из Грађанске иницијативе „Охрид СОС“, између осталог, посредством и медија, захтевају од руководства Грађевинске фирме „Гранит“, у чијем је власништву објект, да предузму хитне активности да би се спасило и од пропадања сачувало ово вредно здање.

Парадоксална је чињеница на коју се указује, да је вредан архитектонски објект, сада заборављен и напуштен - у власништву Грађевинске фирме „Гранит“.

„Делује мало иронично, најстарије и највеће македонско предузеће за изградњу, које располаже и стручним кадрам и технологијом, које је изградило толико објекта у републици, региону и иностранству, да не реагује адекватно за један овакав објект у старом градском језгру Охрида. Подсећамо их да оно што им је остављено од Општине Охрид има своју историју и значење и да титула споменик културе или културно добро од посебне важности није само формално додељена од институција, већ представља и обавезу. Овај објект је део и културног наслеђа Охридског Региона које је на Листи светске баштине УНЕСКО“, наводи се у саопштењу Иницијативе „Охрид СОС“.

Уз саопштење, затражена је информација о даљим намерама, да ли постоји припремљени план о евентуалној – хитној реконструкцији и рестаурацији објекта некадашње школе „Свети Сава“, са приоритетом очувања изворног изгледа здања.

У алармантном реаговању истиче се да се „објект убрзано деградира и да постоји опасност од обрушавања уколико се не предузму хитне мере“. Наводи се да су „већ срушени делови пода, а међуспратна конструкција је уништена, пропада и фасада, док су дуже време делови објекта покривени и обрасли бујном вегетацијом“.

Запуштено здање некадашње радничке школе „Свети Сава“, изграђено крајем 19. века, препуштено људском немару и зубу времена, са оронулом фасадом, пропалим кровом, пред рушењем, ругло је на које апелом за спас опомињу из Грађанске иницијативе „Охрид СОС“, указивањем на заборављену чињеницу да је реч о објекту значајног културног наслеђа Македоније

„Затражили смо да на делу покажу своју друштвену одговорност и да спасу и сачувају овај уникатни, и за Охрид, значајни објект и за будуће генерације. Грађевинско предузеће има и законску обавезу и одговорност, као власник културног наслеђа у оквирима заштићеног подручја, за одржавање, чување, поштовање и правилно коришћење културног наслеђа у оквирима заштићеног подручја“, прецизира се у поменутом реаговању.

Симптоматично је, како се додаје, да годинама надлежни, Завод за заштиту споменика културе

и Музеј – Охрид и Управа за заштиту културног наслеђа, „уопште не реагују“ поводом објекта код нових власника, имајући у виду његову историјску важност и значај.

У том смислу се подсећа на члан девет Закона о проглашењу старог градског језгра Охрида за културно наслеђе од посебног значаја. Наведено је да су „Национална установа Завод за заштиту споменика културе и Музеј – Охрид одговорни за предузимање заштитно-конзерваторских мера у заштићеном подручју у сагласности са Законом за заштиту културног наслеђа“.

Нехај

Сада запуштени архитектонски објект некадашње радничке школе „Свети Сава“, изграђен у 19. веку, у улици „Нада Филева“ б.б. у старом делу Охрида, на брду Дебој, надомак светиња „Пресвете Богородице Привлечтос“ и „Светих Константина и Јелене“, уписан је, како се подсећа, као културно добро од посебног значаја. Но, здање је поодавно запуштено и препуштено пропадању...

Зграда школе је изграђена од 1898. до 1899. године, на иницијативу и уз потпору Друштва „Свети Сава“ из Београда. У Охриду подсећају да је последњи пут делимично санирана 1980. године.